

Karttaselvitys

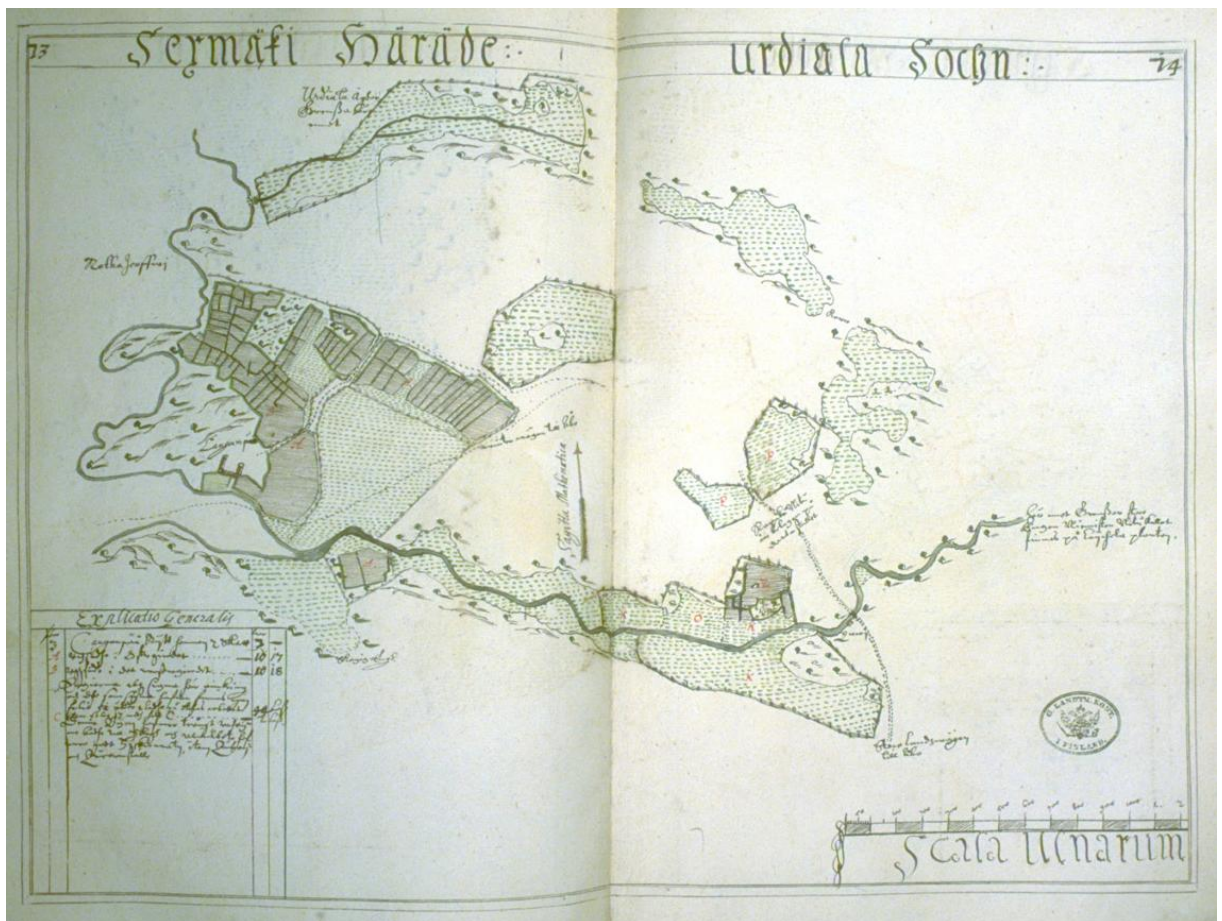
Kalle Luoto

Pirkanmaan maakuntamuseo 2011

Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet

Karttaselvitys

Ote Urjalan maakirjakartasta vuodelta 1651 (Lars Schroderus). Kuvassa maantie Turkuun (oikealla alhaalla) ja kaksi taloa.. Kansallisarkisto: bb1a 7/1. Lähde: Virtuaaliyliopisto

Kalle Luoto
Kulttuuriympäristöyksikkö
Pirkanmaan maakuntamuseo 2011

Kansi: Jari Österberg
Kannen kuva: Ote kartasta Suomen ja Norlannin tiet ja kestiekievarit (Georg Buirman 1740).
Lähde: Historialliset kartat. - <https://jyx.jyu.fi/dspace/>. Kuvankäsittely: Vadim Adel.

SISÄLLYSLUETTELO

Sisällysluettelo.....	2
Karttaluettelo	4
Johdanto	5
Tutkimusmenetelmät.....	8
Pirkanmaan tiehistorian pääpiirteitä	10
Tiet	12
I. Valtakunnalliset	12
1. Huittinen - Tyrvää – Tampere.....	12
2. Kyrönkankaantie (myös Nummitie tai Hämeenkankaantie).....	16
3. Tammerkoski – Pälkäne-Hämeenlinna.....	18
4. Orivesi - Uusikaarlepyy	20
II. Maakunnalliset tiet	23
5. Hämeenlinna – Akaa – Tammerkoski (Hiidentie)	23
6. Kangasala – Orivesi.....	24
7. Orivesi – Jämsä	25
8. Orivesi (Kokkola) - Kuorevesi.....	26
9. Punkalaidun - Urjala.....	27
10. Urjala - Kylmäkoski - Akaa	27
11. Humpvila - Urjala - Akaa.....	28
12. Viiala – Tyrvää (Narvanmatkantie).....	29

13.	Lempäälä - Valkeakoski	31
14.	Valkeakoski – Sääksmäki - Pälkäne, Laitikkala	32
15.	Messukylä – Teisko – Ruovesi.....	33
16.	Ylöjärvi – Kuru – Ruovesi (Peräkunnantie).....	34
17.	Hämeenkyrö - Mouhijärvi.....	37
18.	Lempäälä – Kangasala	38
19.	Hämeenlinna – Luopioinen – Jämsä.....	39
20.	Pälkäne, Onkkaala – Sahalahti – Kuhmalahti (Polkureitti)	39
21.	Kangasala – Unkila (Orivesi)	40
22.	Ikaalinen – Järvenkylä (Hämeenkyrö).....	41
23.	Tampere, Härmälä - Pirkkala	42
24.	Vesilahti - Valkkinen	42
25.	Kyrönkankaan talvitie [Ikaalinen – Parkano - Pohjanmaa]	43
	Lähteet.....	45

KARTTALUETTELO

Kartta 1: Pirkanmaan historialliset tiet. Yleiskartta.	MK 1 : 500 000.
Kartta 2: Pirkanmaan historialliset tiet.	MK 1 : 250 000.
Kartta 3: Pirkanmaan historialliset tiet.	MK 1 : 250 000.
Kartta 4: Pirkanmaan historialliset tiet.	MK 1 : 250 000.
Kartta 5: Pirkanmaan historialliset tiet.	MK 1 : 250 000.
Kartta 6: Pirkanmaan historialliset tiet ja RKY 2009 kohteet.	MK 1 : 500 000.
Kartta 7: Pirkanmaan historialliset tiet ja arvoalueet, valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Yleiskartta	MK 1 : 500 000.
Kartta 8: Pirkanmaan historialliset tiet ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.	MK 1 : 500 000.
Kartta 9: Pirkanmaan historialliset tiet ja valtakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt.	MK 1 : 500 000.
Kartta 10: Pirkanmaan historialliset tiet ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt.	MK 1 : 500 000

JOHDANTO

Pirkanmaan maakuntamuseo teki huhti-elokuussa 2011 Pirkanmaan ELY-keskuksen Liikenne- ja infrastruktuuri –vastuualueen tilauksesta Pirkanmaan alueen historiallisia teitä koskevan selvityksen. Selvitettävät kohteet on pyritty valitsemaan joko siten että ne kuvaisivat alueen tiehistorian varhaisinta tai muuten muinaistieteellisesti merkittävintä kerrostumaa. Selvityksessä huomioitiin Pirkanmaan alueen 1800-lukua vanhemmat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti tärkeät tiet eli maantiet, jotka ovat yhdistäneet läänin- tai maakunnan tason keskuksia toisiinsa sekä tiet, jotka ovat yhdistäneet pitäjien keskuksia toisiinsa ja ylemmän tason keskuksiin ja teihin. Tässä selvityksessä esiteltävien kohteiden ulkopuolella saattaa olla tiekohteita, jotka tulee myös ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa.

Kevättalvella 2011 Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija Vadim Adel laati suunnitelman ja kustannusarvion selvityksestä, jonka pohjalta voitaisiin ratkaista, mitkä Pirkanmaan alueen teistä ovat sellaisia, joiden parantamisen yhteydessä tulee kiinnittää erityistä huomiota kulttuurihistoriallisiin, rakennusperinnöllisiin tai arkeologisiin arvoihin. Pirkanmaan ELY-keskus ilmaisi halunsa pyrkiä toteuttamaan kyseinen selvitys. Pirkanmaan maakuntamuseo aloitti selvitystyön keväällä 2011, ja se valmistui saman vuoden elokuussa. Selvitystyön teki FM Kalle Luoto ja työn ohjaajana toimi FM Vadim Adel. Työn tärkeimpänä tavoitteena oli paikantaa Pirkanmaan alueelta ne nykyisin käytössä olevat tiet, joiden linjaus noudattaa osittain tai kokonaan tärkeiden historiallisten teiden linjauksia.

Työn tarkoituksena oli tuottaa työn tilaajan tarpeisiin työkalu, jolla tilaaja voi huomioida tiestöön liittyviä kulttuuriympäristöarvoja työssään. Historiallisesti merkittäviä tielinjoja koskevissa toimenpiteissä tai suunnitelmissa tulee kiinnittää erityistä huomiota arkeologisiin, rakennusperinteisiin ja yleensä kulttuurihistoriallisiin arvoihin. Muinaisten huomattavien kulkuteiden jäännökset ovat muinaismuistolain suojaamia kiinteitä muinaisjäännöksiä (Muinaismuistolaki 2 §). Lain tarkoittamien teiden lähtökohtana pidetään 1700- ja 1800-luvun vaihdetta vanhempaa huomattavien teiden verkostoa. Vaikka yleisessä käytössä edelleen olevia teitä ei luokitella muinaisjäännöksiksi, niihin saattaa sisältyä muinaismuistolain tarkoittamia rakenteita ja vanhoja rakennekerroksia, jolloin tiekerrokseen kajottaessa tulee ottaa huomioon mahdollinen dokumentointi- ja näytteidenottotarve. Museoviraston ohjeen (Niukkanen 2009) mukaan käytössä olevaan kulttuurihistoriallisesti merkittävään tielinjaukseen tai -pohjaan ei tule tehdä tien historiallista luonnetta tai maisemallista arvoa vaarantavia toimenpiteitä ja tien lähiympäristöä on käsiteltävä sen tasoisesti, että se vastaa tien luonnetta.

Historiallisesti merkittäviin teihin liittyy usein arkeologinen suojele- ja tutkimusintressi joiden lisäksi niillä saattaa olla myös muita, laajempia kulttuuriympäristöarvoja. Muinaismuistolain käyttö ei ole aina välttämättä paras tai ainoa ratkaisu vanhan tien säilyttämiseksi. Historiallisia tielinjoja on mahdollista säilyttää myös kaavoituksen keinoin,

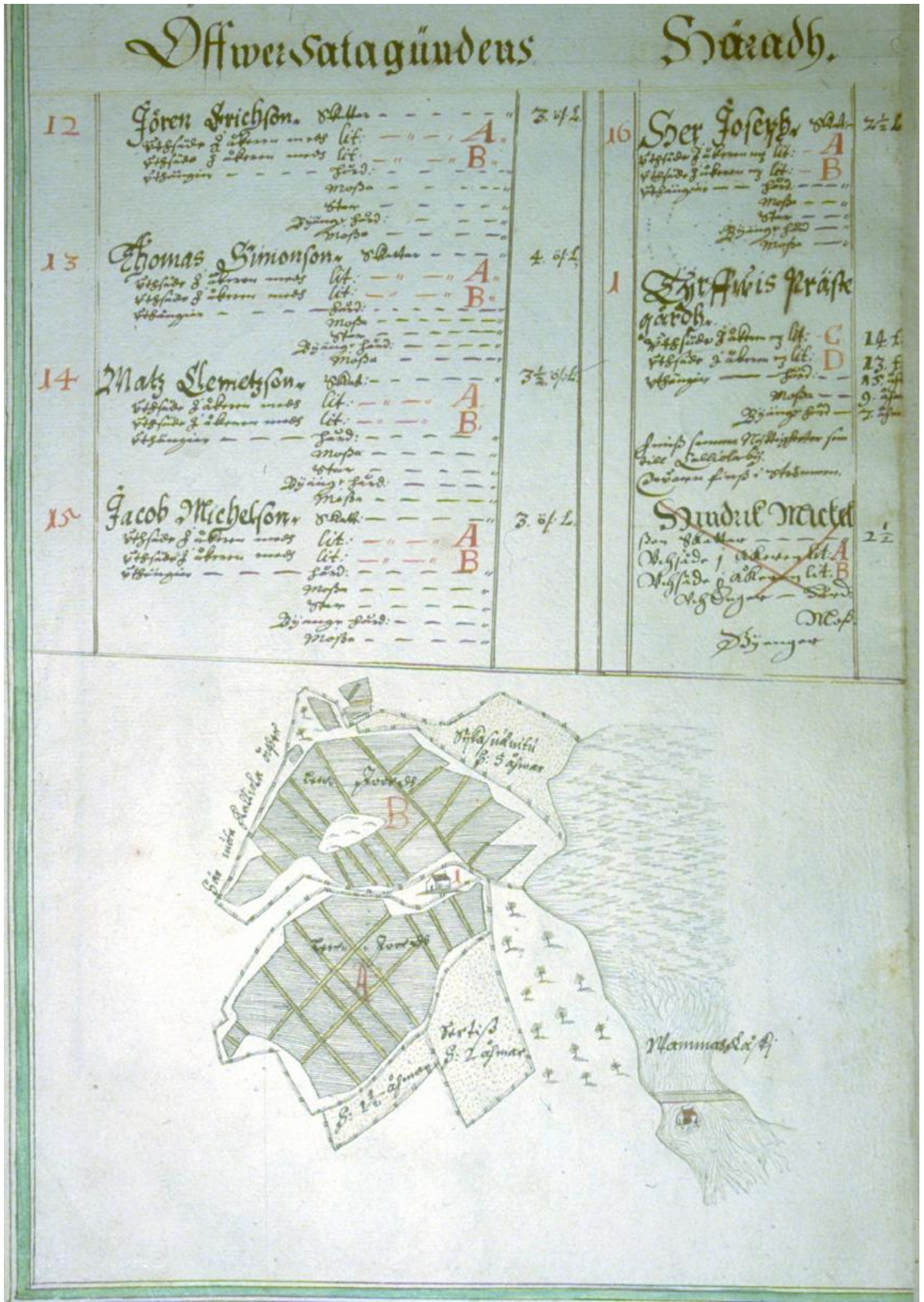
ja siltoja ja muita rakennelmia voidaan suojella rakennussuojelulaille (Niukkanen 2009: 95, 101–103).

Etelä-Suomen 1700- ja 1800-luvun vaihdetta vanhempaa tiestöä voidaan yleispiirteisesti selvittää muun muassa ns. rekognosointikartoista, joista osa on julkaistu painetussa Kuninkaan kartastossa (Alanen & Kepsu: *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805* (SKS, 1989)). Alkuperäiset Kuninkaan kartaston kartat ovat arkistoituna Tukholmassa Ruotsin sota-arkistossa (Krigsarkivet). Selvityksessä korostuu karttatulkinta, jossa merkittävien tielinjojen valinta perustuu ennen muuta painetuissa teoksissa, Kuninkaan kartastossa ja *Suomen karttakirjassa 1799* (C. P. Hällströmin suomi-kartasto, alkuperäiskustantaja S. G. Hermelin”, uusintapainoksen toim. Strang & Harju v. 2005) kuvattuihin tielinjoihin. Tielinjojen tarkempi linjaus on ratkaistu digitaaliarkistossa (<http://digi.narc.fi/digi/>) julkaistujen Suomen yleiskartan pohjaksi vuosina 1841–1855 mittakaavassa 1:20 000 laadittujen pitäjänkartaston karttojen avulla. Pitäjänkarttoja ja vuoden 2002 peruskarttoja (PerusCD Häme © Maanmittauslaitos) verrattiin toisiinsa ja selvitettiin todennäköinen tielinjaus. Työn tuloksena syntyi MapInfo ohjelmalla laadittu digitaalisen vektoritiedosto.

Selvityksen valikoima tielinjauksia muodostaa Pirkanmaan tiehistoriaa kuvaavan kokonaisuuden. Tieluettelossa ja -kartoissa korostuu paremmin kartoitettu Etelä-Pirkanmaan alue. Toisaalta tiestössä myös näkyy hyvin maakunnan ulkopuolisten keskusten, Hämeenlinnan ja Turun vaikutus. Projektin tärkeimpänä tuloksena laadittiin Pirkanmaan historiallista tieverkkoa kuvaava vektoritiedosto *Tie_kartta_kohteet.tab* MapInfo 11.0 -ohjelmalla. Tietokannan perusteella laadittiin karttatulosteet sekä tiedostoa ja karttaa selventävä raportti.

Tampereella 26.8.2011

FM Kalle Luoto

Kuva 1. Ote Maakirjakartasta vuodelta 1644. Kartassa näkyy Sastamalan Kallialan aluetta ja Vammaskosken ylittävä silta. Kansallisarkisto: a1 44. Kartan lähde: Virtuaaliyliopisto.

TUTKIMUSMENETELMÄT

Projektin ensimmäisessä vaiheessa kerättiin Pirkanmaata kuvaavaa historiallista kartta-aineistoa 1600–1700-luvulta sekä tutkimuskirjallisuudessa olevia tietoja keskiajan ja uuden ajan alun maantielinjoista. Työn toisessa vaiheessa vertailtiin lähteissä esiintyviä tärkeimpiä historiallisia tielinjoja nykykartoissa oleviin tielinjoihin ja tarvittaessa tarkennettiin tielinjojen sijaintia pitäjänkartaston karttojen perusteella. Tämän jälkeen paikannetut historiallisesti merkittävät tielinjat digitoitiin MapInfo-ohjelman avulla vektorimuotoon.

Tämän tiehistoriallisen selvityksen perustana on käytetty digitaalisia peruskarttoja vuodelta 2002 (PerusCD Häme © Maanmittauslaitos), ns. Kuninkaan kartaston karttoja (Alanen & Kepsu 2002), Suomen karttakirjan 1799 karttoja (C. P. Hällströmin Suomi-kartasto, uusintapainos 2005), pitäjänkartaston karttoja 1841-1855 (Kansallisarkiston digitaaliarkisto) sekä satunnaisesti 1700-luvun isojakokarttoja ja 1600-luvun maakirjakarttoja. Näiden lisäksi tarkasteltiin muun aineiston rinnalla ns. Senaatin kartaston karttoja eli venäläisiä topografikarttoja 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. On kuitenkin huomattava, että kenties tarkimman kuvan 1700-luvun lopun maankäytöstä ja tieverkosta antavat isojakokartat. Niistä käy ilmi teiden kulkureitit kylien kohdalla sekä muut teihin liittyvät ilmiöt, kuten sillat. Tätä aineistoa ei tässä tutkimuksessa systemaattisesti analysoitu, ja on todennäköistä, että isojakokarttoja tarkastelemalla saadaan tiestöstä tarkempaa tietoa. Kirjallisena tutkimusaineistona on käytetty valtakunnallisia ja maakunnallisia tiehistoriallisia julkaisuja sekä jossain määrin maakunnallisia ja paikallishistoriallisia teoksia. Näistä lähteistä saatavat tiedot perustuvat tutkijoiden läpikäymään, alkuperäiseen arkisto- ja karttamateriaaliin. Tässä työssä ei tarkasteltu systemaattisesti alkuperäislähteitä.

Lähtöaineistosta johtuen käytännössä vanhat tielinjaukset selvitettiin peruskarttatasolla. Pitäjänkartaston karttojen avulla digitoitiin tielinjat MapInfo Professional 11.0 -karttaohjelmassa nykyisten peruskarttojen päälle. Tämän jälkeen tarkasteltiin tielinjojen päällekkäisyyttä sekä näiden mahdollisia eroavaisuuksia. Peruskartan, pitäjänkartan ja Kuninkaan kartaston kartan tielinjausten erotessa toisistaan on teitä tarkasteltu Senaatin kartaston avulla. Jos pitäjänkartaston ja Kuninkaan kartaston kartoissa on näkynyt rinnakkaislinjauksia tai ristiriitaisuuksia, on reiteistä valittu toinen, yleensä karttoihin selkeämmin merkitty. Tielinjauksia ei tarkastettu maastossa.

Tielinjoihin liittyvät muut tärkeimmät kulttuuriympäristöarvot selvitettiin valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY 2009), valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden sekä muiden maakuntakaavan kulttuuriympäristöä koskevien paikkatietokanta-aineistojen avulla. Selvitetty kulttuuriympäristöarvot on esitetty karttatulosteessa, jossa näkyvät valtakunnallisesti (RKY 2009) ja maakunnallisesti (Pirkanmaan 1. maakuntakaava) tärkeiden arvoalueiden rajaukset.

Työn loppuvaiheessa laadittiin karttatulosteet, joissa näkyvät historiallisesti merkittävien, edelleen käytössä olevien tielinjojen lisäksi valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen arvoalueiden rajaukset (kartat 6 – 10). Lopuksi laadittiin lyhyt selostus tai ehkä ennemminkin luettelo kohteista, josta käyvät ilmi selvitetty tielinjaukset sekä niihin liittyvät nykytiet ¹, ja tärkeimmät kulttuuriympäristölliset arvot.

Kuva 2. Ote kansallisarkistossa säilytettävästä Kallialan isojakokartasta 1700-luvun lopulta. Vasemmalla alhaalla Vammaskosken ylittävä silta, keskellä pappila, sekä Pappilan eteläpuolelta kulkeva tie. KA 106 8/1-35 (8/10).

¹ Tiehallinnon tiekartat ja nimiluettelot:

<http://www.tiehallinto.fi/pls/wwwedit/docs/28178.PDF>

http://www.tiehallinto.fi/servlet/page?_pageid=71&_dad=julia&_schema=PORTAL30&menu=13039&_pageid=71&kieli=fi&linkki=29273&julkaisu=9589

PIRKANMAAN TIEHISTORIAN PÄÄPIIRTEITÄ

Kulkuväylien historia, muodostuminen ja kehitys liittyvät Pirkanmaan kehityksen ja muutoksen vaiheisiin ja yhdyskuntarakenteeseen. Teiden historia on sidoksissa paitsi asutukseen myös sotahistoriaan sekä elinkeinojen, kaupan ja teollisuuden historiaan. Alun perin maasto ja vesistöt määräsivät kulkureitit. Suomen vanhojen teiden tutkimukset viittaavat teiden linjausten varhaiseen vakiintumiseen sekä suhteelliseen muuttumattomuuteen ainakin historiallisella ajalla. Usein ajatellaan, että keskiaikaiset tielinjat noudattelevat pääosin vielä nykyisiä tielinjauksia. Ilmeisesti suurimmat muutokset tielinjoihin on tehty vasta viimeisen 50 vuoden aikana.

Keskiajalla Pirkanmaalla asutuskeskusten välille kehittyi runkoteitä, jota olivat pohjana myöhemmille maanteille. Hämeen Härkätien syntyajankohdan ja varhaisvaiheiden tutkimuksen perusteella on katsottu, että Etelä-Suomessa maaliikennereitit ovat olleet jo viikinkiajalta alkaen vesiliikennereittejä tärkeämpiä kaukoliikenteen yhteyksiä (mm. Masonen 1989: 195). Maantiet kehittyivät keskiajalla esihistoriallisista paikallis- ja kaukoreiteistä kruunun kehittäessä tieverkkoa palvelemaan hallintoa ja asutuspolitiikkaa. Jossain tapauksissa on epäselvää, seurasiko asutus teitä vai tiet asutusta. Valtakunnallisesti merkittävimpiä keskiaikaisia maanteita Pirkanmaalla olivat Hämeenlinna ja Satakuntaa yhdistänyt ”Laidetie” ja Kyrönkankaan- eli Pohjankankaan- tai Härmeenkankaantie. Vaikutuksensa Pirkanmaan tieverkkoon oli myös Hämeen Härkätiellä ja Ylisellä Viipurintiellä ja niihin liittyvillä sivuteillä.

Tieverkosto kiinnosti valtiovaltaa ja lainsäätäjiä jo varhain. Ruotsin valtio alkoi 1200-luvun lopulla järjestellä ihmisten, viestien ja tavaroiden kulkemista. Maunu Eerikinpojan (n. 1350) ja kuningas Kristofferin (1442) maanlakien mukaan jokaiseen kylään ja kylästä ulos tuli johtaa yleinen tie. Yleisiksi teiksi laskettiin myös maakuntien väliset tiet eli maantiet sekä kirkko-, käräjä- ja myllytiet. Yleisten teiden lisäksi käytettiin myös muita polkuja ja kulku-uria. Kruunu oli kiinnostunut omasta kyyti- ja kestitysjärjestelmästä, ja 1400-luvun alussa järjestelyt määrättiin nimismiesten vastuulle talonpoikien avustuksella. Jo 1300-luvulla kuninkaat alkoivat antaa määräyksiä majapaikan, ruuan ja juoman tarjoamisesta maksua vastaan matkustajille ja tavernoiden perustamisesta yleisille teille. Suomessa oli 1550-luvulla virallisten tavernoiden ohella 238 yksityistä maakrouvia. Aina 1700-luvulle saakka useat maantiet olivat lähinnä ratsastettavia polkuja. Tuomiokirjojen perusteella kärryt yleistyivät käyttöön vasta 1600-luvun lopulla.

Vanhin Suomen tieverkostoa kuvaava lähde on kuningas Kustaa Vaasan sihteerin Jakob (Jaakko) Teitin vuosina 1555 – 1556 laatima luettelo yleisten teiden varsilla olevista tiloista, joihin kuningas aikoi sijoittaa voutejaan. Kyseessä on luettelo teiden varsien tiloista ja niiden välisistä etäisyyksistä. Pirkanmaan kannalta luettelo on ongelmallinen, sillä se ei ole yhtenäinen. Esimerkiksi Kyrönkankaan- eikä Hollola – Tammerkoski – Turku tiestä ei ole ilmoitettu tiloja tai etäisyyksiä. Vanhastaan on oletettu, että luettelossa mainitut paikat ovat vakiintuneita, kaikille tarkoitettuja kestikievareita ja että luettelo

sisältää kaikki tai ainakin tärkeimmät yleiset tiet. Tosin luettelo kuvaa ennen muuta keskiaikaisen linnahallinnon järjestämisen jälkeistä päätieverkkoa. Luettelon tieverkon itä-länsisuuntautuneisuus perustuu Viipurin linnan asemaan ja itärajan merkitykseen, jotka korostuivat 1400-luvun valtakunnanpolitiikassa. Tämän vuoksi siitä puuttuu tärkeitä etelä-pohjoinen suuntaisia tieyhteyksiä (Salminen 1999:139–141).

Tieverkkoa kehitettiin 1600-luvulla postin, virkamiesten ja armeijan tarpeisiin. Tästä eteenpäin tiellä oli mahdollista vaunujen kohtaamaan. Ruotsin vuoden 1734 valtakunnanlaki korvasi vanhat maanlait. Valtakunnanlaissa maanteiden leveydeksi määrättiin kymmenen kyynärää, muiden yleisten teiden leveydeksi kuusi. Kuninkaan- ja yleisiä maanteitä tuli rakentaa maakuntien läpi sekä maa- ja tapulikaupunkien välille. Hieman myöhemmin, iso- ja uusjaon yhteydessä jouduttiin kylärakenteiden hajoamisen johdosta rakentamaan paljon uusia teitä. Tieverkko laajeni merkittävästi 1800-luvulla, joka näkyy selkeästi karttamateriaalissa. Talvisaikaan käytettiin talviteitä, jotka lyhensivät taivalta ja matka-aikaa. Talviteistä on säilynyt melko huonosti lähdeaineistoa. Niitä on kuitenkin merkitty joihinkin karttoihin, ja niiden kulkua voi jäljittää myös karttoihin merkityn paikannimistön avulla. Esimerkkinä tavitiestä voidaan mainita Kyrönkankaan talvitie (kohde 25).

TIET

I. Valtakunnalliset

1. Huittinen - Tyrvää – Tampere (*kartat 1, 4-10*)

myös: Ulvila - Tammerkoski – Hämeenlinna (Laidetie)

Vanajaveden seudun ja Kokemäenjoen välisistä kulkuteistä oli tärkein Hattulan, Pälkäneen, Tammerkosken, Pirkkalan, Tyrvään, Huittisten ja Kokemäen kautta Ulvilaan johtanut tie. Yleiseksi tieksi tietä kutsuttiin jo 1400 luvulla ja maantieksi tie lienee raivattu jo keskiajalla. Kokemäenjoen vartta seuraileva tie pysyi koko Ruotsin vallan ajan tärkeimpänä Ylä-Satakunnan ja Porin välisenä tienä. Tie muodostaakin Satakunnan ja Pohjois-Hämeen tiestön rungon. Myöhemmällä ajalla tien Satakunnan puoleinen osuus luettiin usein Tampereen ja Porin väliseksi tieksi, kun taas Hämeeseen kuuluva osa katsottiin kuuluvaksi Hämeenlinna – Pohjamaa tiehen. Tie mainitaan Teitin (1556) luettelossa yleisenä tienä..

Nykyiset tiet

nro	nimi
12 819	Keikyä
12 948	Jokisivu
12 949	Tyrväänkylä
12 950	Roismala
252	Vammala - Punkalaidun
2 522	Kaksonen - Vammala
252	Vammala - Punkalaidun
	Sastamalankatu
	Kallialan koulutie
	Koskelontie
	Heinoontie
12 981	Heinoo - Karkku
2 505	Karkku - Siuro
	Korvolantie
	Melontie

2 505 Karkku - Siuro

Melonäyräantie

Haavistontie

Pirkkalaistie

2505 Karkku - Siuro

Sarpatintie

Nokiantie

13 793 Rahola - Maatjala

Nokiantie

Tohlopinranta

Pohjanmaantie

Pispalan valtatie

Pirkankatu

Hämeenkatu/Kauppakatu

Hämeensilta, Tampere

RKY 2009 kohteet

Vammalan kirkko Sastamala

Tyrvään vanhan kirkon maisema Sastamala

Karkun taajama Sastamala

Kauniaisten ja Kuljun kartanot Nokia

Siuronmäki ja rautatieasema Nokia

Nokian teollisuuslaitokset	Nokia
Nokian kirkko ja Maatialan pappila	Nokia
Pitkäniemen sairaala	Nokia
Lielahden rautatieasema	Tampere
Pispalanrinne	Tampere
Pyynikin näkötorni	Tampere
Pyynikinrinne	Tampere
Hämeenpuisto	Tampere
Tampereen Hämeenkatu, Hämeensilta ja Keskustori	Tampere
Tammerkosen teollisuusmaisema	Tampere

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Tampere Tammerkoski	valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys
Tampere Pyynikki	valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys
Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
Karkun-Tyrvään kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Mouhijärven kirkonseudun ja länsipuolen sekä
Tupurlanjärven ympäristön kulttuurimaisemat

maakunnallisesti arvokas maisema
alue

Nokian kulttuurimaisema

maakunnallisesti arvokas maisema-alue

2. Kyrönkankaantie (myös Nummitie tai Hämeenkankaantie) (kartat 1, 2, 4-10)

Kyrösjärven reittiä käytettiin jo varhain Satakunnasta Pohjaan suuntautuvana erä- ja taivallusreitteinä. Satakunnassa Kyrönkankaantienä, Pirkanmaalla Hämeenkankaantienä ja Pohjanmaalla Pohjankankaantienä tunnettu tie on yksi Suomen keskiaikaisista pääteistä ja ainoa kesäaikaan kuljettavissa ollut reitti Satakunnasta ja Hämeestä Pohjanmaalle.

Kyrönkankaantie lienee raivattu keskiajan linnahallinnon tarpeisiin, kuten Teitin sille antama nimi ”erämaan halki Korsholmasta Hämeenlinnaan vievä tie” kertoo². Tie muodosti yhdessä Ylisen Viipurintien kanssa lyhimmän reitin Pohjanmaalta Viipuriin. Paikoitellen hiekkapintaisena säilynyt tie on säilyttänyt historiallisen linjauksensa ja vanhan maantien luonteen.

Kyrönkankaan suvitie mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran 1459, raivattuna tienä Hämeenkankaan tie jo 1556. Tietä levennettiin ja parannettiin ratsu- ja postitieksi ja se toimikin 1645–1675 postitienä Turusta pohjoiseen. Linjalla sijaitsi useita postitaloja ja kievareita. Tietä kohennettiin vuonna 1610. Hanke liittyi Mustasaaren saamiin kaupunkioikeuksiin (1606) sekä kauppapolitiikkaan ja Venäjää vastaan käytyyn sotaan. Tien kunnostusten jälkeen, viimeistään 1600-luvulla, pääsi tietä pitkin myös Hämeenkyröstä Mouhijärvelle (katso selvityksen tie 17). Tien merkitys väheni postilinjan siirtyessä vuonna 1675 rantatielle sekä Ruovedeltä Pohjanmaalle johtavan tien valmistuttua (selvityksen tie 3). 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa rakennettiin Vaasa-Pori tie, minkä seurauksena tien kunto heikkeni entisestään.

Nykyiset tiet

nro nimi

- Hämeenkankaantie

13 087	Vesajärvi
2 761	Nuuti-Kyröskoski
13 125	Kyröspohja
13 123	Heinijärvi
13 127	Tuokkola
13 133	Timi (Ahrolantie)
2 623	Ahrola – Mihari
2 624	Sasi – Murhasaari

² **Ifrå korsholm ått Taffuestehus genom Eriemarcken** eli tie Korsholmasta erämaan kautta Hämeenlinnaan; Tutkimuskirjallisuudessa useimmiten ”Kyröskankaan tie”.

- 13 145 Pinsiönkangas
Metsäkylä
Soppeenmäki
- 13 799 Lamminpää – Soppeenmäki
- 65 Tampere – Virrat (Paasikiventie)
Pispalan valtatie

- > katso kohde 1.

RKY 2009 kohteet

Hämeenkaan- ja Kyrönkankaantie

Hämeenkyrö

Hämeenkyrön vanha keskusta

Hämeenkyrö

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Hämeenkyrön kulttuurimaisemat

valtakunnallisesti arvokas
maisema-alue

Kyrönkankaan tie (Ikaalinen, Hämeenkyrö, Mouhijärvi)

valtakunnallisesti arvokas
historiallinen tielinjaus

Lisätietoa

J.R. Aspelin, Kyrö- eller Tavast-skans. Opuscula Aspeliana II. Helsingfors 1942.

Jaakko Koskelo, Leo Lammi, Hämeenkankaantien varrelta. Ikaalinen seuran julkaisuja 1987.

Mauno Jokipii, Kyrönkankaan vanhan maantien historiaa. Esa Laakso (toim.), Kyrönkankaantie. Messon Oy 1996.

Tapio Salminen, Pohjanmaan kautta. Tiet ja tieliikenne Pohjanmaalla keskiajalta 1990-luvulle. Tielaitos. Vaasan tiepiiri 1997.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

<http://www.kyronkankaantie.com/index.htm>

3. Tammerkoski – Pälkäne-Hämeenlinna (*kartat 1, 5-10*)

Vanajaveden seudun ja Kokemäenjokisuun välisistä kulkureiteistä oli keskeisin Hattulan – Pälkäneen, Tammerkosken kautta kulkenut tie. Yleiseksi maantiekseksi tietä kutsuttiin jo 1400-luvulla. (Viertola 1974: 44–45). Vielä 1900-luvun alkupuolella kolmostie kulki Vanajaveden ja Roineen itäpuolitse Kangasalan kautta Tampereelle. Tie uusittiin kokonaisuudessaan vuosina 1955 – 1964, jolloin tien linjaus muuttui radikaalisti kulkemaan Sääksmäen ja Valkeakosken kautta. Tie yhtyy Laidetiehen ja Kyrönkankaantiehen Tampereen Pispalan länsipuolella (katso tiet 1 ja 2).

Nykyiset tiet

nro	nimi
	Hämeensilta
	Itsenäisyydenkatu
	Kalevankangas
	Messukylänkatu
	Kangasalantie
	Vatiala
	Kangasalantie
339	Tampere – Kangasala
	Huutijärvi
	Kaivanto
12	Rauma – Tampere – Kouvola (Lahdentie)
	Raikku
13 982	Vehoniemenharju – Kankahainen
	Onkkaalantie
	Kantokyläntie
12	Rauma – Tampere – Kouvola (Lahdentie)
	Laitikkala
13 959	Laitikkala
57	Hämeenlinna – Pälkäne

RKY 2009 kohteet

Kalevan kirkko ja kaupunginosa	Tampere
Kalevankankaan hautausmaa	Tampere
Vatialan siunauskappeli	Kangasala

Kangasalan näkötornit	Kangasala
Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat	Kangasala
Pälkäneen pitäjänkeskus	Pälkäne

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Pälkäne, Syrjänharju	maakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys
Kangasala, Vehoniemenharju	maakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys
Pinteleen kulttuurimaisema	maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Liuksialan-Tiihalan kulttuurimaisema	maakunnallisesti arvokas maisema-alue

4. Orivesi - Uusikaarlepyy (*kartat 1-3, 5-10*)

Tieverkkoa laajennettiin 1600-luvulla etenkin maan pohjois-, sisä- ja itäosissa. Ruovesi liitettiin vuonna 1617 kaupunkioikeudet saaneen Uudenkarlepyyn kauppapiiriin. Tämän seurauksena tuli tarve rakentaa tie Lapuanjoen varresta Suomenselän yli. Lapualaiset määrättiin raivaamaan tie Ruovedelle kaupungin perustamisvuonna. Ruoveden siltavouti käski vuonna 1681 pitäjäläisiä kunnostamaan Orivedelle johtavan tien kärryillä ja purilailta ajettavaan kuntoon. Ruoveteläiset valittivat 10 vuotta myöhemmin, että tienteko oli vielä Pohjanmaan puolella kesken. Lopulta Kihlakunnanoikeus velvoitti lapualaiset raivaamaan tien.

Orivesi-Uusikaarlepyy tie yhdisti Ylä-Satakunnan ja Tampereen alueen Pohjanmaahan ja vähensi Kyrönkankaantien merkitystä. Myös Messukylä – Tesiko – Orivesi -tien käyttö väheni Orivesi-Ruovesi tien valmistuttua. Ruovesi-Orivesi tietä kunnostettiin 1750 luvulla. Tien merkitys muuttui 1770- 1780-luvuilla kun Kuortaneen Salmen ja Lapuan välinen tieosuus parannettiin osaksi Kuopio-Vaasa maantietä. Vuoden 1805 kestikievariluettelossa puhutaankin Salmen-Visuveden tiestä ja Uudenkarlepyyn-Lapuan tiestä.

Nykyiset tiet

nro	nimi
66	Orivesi – Lapua Liedenpohja, Liedenpohjantie Martinmäentie Tupparintie Herrasentie Heinäahontie
14 362	Virtain asema Mäkitie Keskustie Kitusentie Kontiontie Lakarintie Jäähdyspohjantie
66	Orivesi – Lapua (Visuvedentie) Riemuntie Alastalontie
66	Orivesi – Lapua (Visuvedentie)

- 66 Orivesi – Lapua (Mustajärventie)
 14 314 Ruoveden keskusta (Poukantie – Ruovedentie)
 66 Orivesi – Lapua (Ruhalantie, Pohjankyläntie)
 Jäminkipohja
 66 Orivesi – Lapua (Siikakankaantie)
 Ollinkiventie
 66 Orivesi – Lapua (Kallenautiontie, Virtaintie)
 Yrösjoentie
 14 281 Lauttajärvi (Harjulantie)
 58 Kangasala – Keuruu – Kärsämäki (Mäntäntie)
 Orivesi

RKY 2009 kohteet

Näsijärven reitin kanavat, Herrasen kanava	Virrat
Ruoveden kirkonkylä	Ruovesi
Näsijärven reitin kanavat, Herrasen kanava	Ruovesi
Kallenaution kestikievari	Juupajoki
Onnistaipaleen kylä	Orivesi

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Herrasen kanava	valtakunnallisesti arvokas – kulttuuriympäristö/-kohde	
Ruoveden kirkonkylän kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas - kulttuuriympäristö/-kohde	
Kautun kanava ja kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas - kulttuuriympäristö/-kohde	

Onnistaipaleen kylä

valtakunnallisesti arvokas -
kulttuuriympäristö/-kohde |

Ruoveden kulttuurimaisema

maakunnallisesti arvokas maisema-alue

II. Maakunnalliset tiet

5. Hämeenlinna – Akaa – Tammerkoski (Hiidentie) (kartat 1, 4-10)

Hämeenlinnasta Akaan kautta Tammerkoskelle johtaa todennäköisesti rautakaudelta periytyvä Hiidentie. Tätä tietä pidetään Hämeen paikallisteistä vanhimpana ja merkittävimpänä. Tie yhdisti Sydän-Hämeen Satakuntaan. Tie oli jo 1500-luvulla varustettu kestiekievarein. Tien merkitys on ilmeisesti hieman vaihdellut, sillä 1750-luvulla tietä sanottiin vain vaivoin kärryillä kuljettavaksi sivutieksi. Tie yhtyy Laidetiehen ja Kyrönkankaantiehen Tampereen Pispalan länsipuolella (katso tiet 1 ja 2).

Nykyiset tiet

nro	nimi
	(Kuurila)
2 846	Lautaporras II – Sillantaka (Kuurilantie)
13 697	Tarttila
303	Uittamo – Viiala (Ilomäentie)
13 693	Lontila
	Toijala
303	Hämeentie
13 737	Viialan keskusta
13 736	Keskuskatu
	Tampereentie
13 738	Riitiälä (Riitiäläntie)
	Hulaudentie
190	Kylmäkoski – Lempäälä (Turuntie)
	Viialantie
	Koulutie
3 024	Lietsamo – Kuokkala (Tampereentie)
	Ollilantie/Hiidentie
	Hakkarintie
	Niemenkoskentie
	Moisionaukea
3 003	Pirkkala – Lempäälä
130	Vantaankoski – Tampere

Veräjätie
 Väinöläntie
 130 Vantaankoski – Tampere
 Rukkamäentie
 Tampere, Tammerkoski

RKY 2009 kohteet

Viialan kirkko	Akaa
Lempäälän rautatieasema	Lempäälä
Sääksjärven rautatiepysäkki	Lempäälä
Ratinan stadion	Tampere

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas maisema- alue
Linja-autoasema ympäristöineen (Tampere)	valtakunnallisesti arvokas maisema- alue
Tammerkosken teollisuusmaisema	valtakunnallisesti arvokas maisema- alue

6. Kangasala – Orivesi (*kartat 1, 5-10*)

Huutijärven seudulta lienee jo keskiajalla kuljettu Oriveden seudulle (I: 59) ja linja lienee vakiintunut 1600-luvulla. Tietä on pidetty myös mahdollisena alkuperäisenä Laukaantienä (vrt. kohde 19 ja 20), mutta todennäköisempää on, että Längelmäveden itäpuolinen reitti on vanhempi.

Nykyiset tiet

nro	nimi
	Kangasala, Huutijärvi

- 58 Kangasala – Keuruu – Kärsämäki (Ponsantie)
Vahderpää
Ponsa
- 58 Kangasala – Keuruu – Kärsämäki (Orivedentie)
Naappila
- 58 Kangasala – Keuruu – Kärsämäki (Orivedentie)
- 14 219 Pappilankangas (Rovastintie)
Orivesi

RKY 2009 kohteet

Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat	Kangasala
Oriveden kirkko	Orivesi

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Vääksyn kartano ja kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas - kulttuuriympäristö/-kohde	
Oriveden kirkko ja tapuli	valtakunnallisesti arvokas - kulttuuriympäristö/-kohde	

7. Orivesi – Jämsä (*kartat 1, 3, 5-10*)

Orivedeltä Länkipohjaan johti 1670- ja 1680-lukujen vaihteessa kaksikin ratsupolkua. Länkipohjaan johtava tie tunnetaan vuodelta 1708. Laadittu tielinja perustuu pitäjänkarttojen ilmoittamaan tielinjaukseen.

Nykyiset tiet

nro	nimi
	Orivesi
	Kasakkamäentie
9	Turku – Kuopio – Niiirala (Jyväskyläntie)

	Karttiminjärvi
	Hulmintie
14 301	Talviainen (Talviaistentie) (Kylänojantie)
3 283	Länkipohjantie

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Juupajoen kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas maisema- alue
Talviaisen-Ristijärvi kulttuurimaisema	maakunnallisesti arvokas maisema-alue

8. Orivesi (Kokkola) – Kuorevesi (*kartat 1, 3, 5-10*)

Orivedeltä Kuorevedelle johtanut paikallisesti merkittävä tie. Laadittu tielinja perustuu pitäjänkarttojen ilmoittamaan tielinjaukseen.

Nykytiet

nro	nimi
	Orivesi (Kokkola)
3 413	Kokkola – Huikko (Savonkyläntie, Salokunnantie, Kopsamontie, Sahrajärventie,)
14 299	Pajula (Hirvijärventie) Lamminjärventie Siunun-Vahintie

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Juupajoen kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
----------------------------	---

9. Punkalaidun – Urjala (*kartat 1, 4, 6-10*)

Tie liittyy Hämeen härkätiehen ja se oli käytössä jo keskiajalla. Levähdyspaikoita tunnetaan 1700-luvulla mainittu Teuron talli, joka palautunee 1500-luvulle. Tie oli vuonna 1789 korjauksen tarpeessa ja myöhemmin tie kunnostettiin maantiekseksi. Tien kunnostuksella pyrittiin parantamaan Hämeenlinnan ja Porin läänin eteläosan yhteyksiä. (Viertola 1974: 79). Laadittu tielinja perustuu pitäjänkarttojen ilmoittamaan tielinjaukseen.

Nykyiset tiet

:nro	nimi
	(Huittinen)
230	Huittinen – Urjala (Lauttakyläntie) Punkalaidun
230	Huittinen – Urjala (Urjalantie)
230	Huittinen – Urjala (Punkalaitumentie) Urjala

RKY 2009 kohteet

Urjalan kirkonmäki	Urjala
Punkalaitumen keskustan kylämaisema	Punkalaidun
Punkalaitumen kylä- ja viljelymaisema	Punkalaidun

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Urjalan kulttuurimaisema	maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Punkalaitumen kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö/-kohde

10. Urjala - Kylmäkoski – Akaa (*kartat 1, 4-10*)

Tielinja pohjautuu ratsutiehen, jota huovisaattueet käyttivät 1500-luvun lopussa. Tielinjalle on valittu todennäköisin linjaus Kuninkaan kartaston kartan perusteella. Paikkakuntana Kylmäkoski mainitaan ensimmäistä kertaa vuonna 1390, jolloin se kuului Sääksmäen

seurakuntaan. Tielinjaus näkyy selkeänä tienä tai polkuna Kuninkaankartaston kartoissa 217, 218.

Nykyiset tiet

nro	nimi
	Urjala
2 981	Hunninko – Halkivaha (Halkivahantie)
13 716	Velkala – Kylmäkoski (Taipaleentie, Kirkkotie)
	Kylmäkoski
2 852	Kylmäkoski – Kurisjärvi (Sotkiantie)
	Kurisjärvi

- > Kurisjärveltä Toijalaan kuten reitti 11

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Urjalan kulttuurimaisema maakunnallisesti arvokas maisema-alue

11. Humppila - Urjala – Akaa (*kartat 1, 4-10*)

Oli pitkään ainoastaan ratsain liikuttavassa kunnossa. Urjalan ja Akaan välinen tieosuus kunnostettiin vasta 1770-luvulla pyörillä liikennöitäväksi. Tie näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989).

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Humppila
	Leikkikankaantie
	Menonen
9	Turku – Kuopio – Niirala (Turunväylä)
	Niittymäentie
	Rajoontie
	Väkkäräntie
9	Turku – Kuopio – Niirala (Turunväylä)

- Kinolantie
- Heinoontie
- Pykälöntie
- Mieliöntie
- Harjutie
- Urjala
- 13 705 Laukeela (Urjalantie)
- Lintusuontie
- Salmenraitti
- Työväentalontie
- Orikoskentie
- 2 847 Huhti – Toijala (Huhmarintie, Toijalantie)
- Järvenpääntie
- 2 847 Huhti – Toijala (Riisikkalantie, Kurisjärventie)
- Kurisjärvi
- Karhuniementie
- Osmontie
- 2 847 Huhti – Toijala (Kurisjärventie)
- Köyvärintie
- Toijala

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Urjalan kulttuurimaisema

maakunnallisesti arvokas maisema-alue

12. Viiala – Tyrvää (Narvanmatkantie) *(kartat 1, 4-10)*

Tie mainitaan vuoden 1696 ruodutuskartassa polkuna, mutta se ajoittune tätä varhaisempaan aikaan (I: 79). Myöhemmissä kartoissa tie erottuu selkeänä linjana. Pitäjän keskuksia yhdistänyt tie, joka näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989).

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Viiala
13 736	Keskuskatu
	Matomäenkatu
	Heinäsuontie
2985	Riitälä-Keihonen (Koskenkyläntie)
	Koskenkylä
301	Vammala-Lempäälä (Vesilahdentie)
	Vanhatie
301	Vammala-Lempäälä (Vesilahdentie)
	Poukankuja
	Tuulikalliontie
	Narva
13 751	Latomaa (Tuulikalliontie)
	Kuralantie
2 993	Ramsööntie
	Ramsöö
2 993	Vesilahdentie
	Lantula
2 993	Vesilahdentie
	Stormintie
	Stormi
12 965	Narva (Narvantie)
	Sastamala (Itsenäisyydentie)

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Karkun-Tyrvään kulttuurimaisema valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Vesilahden kulttuurimaisema valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Lisätietoa:

<http://www.narva.sci.fi/historia/narvantie/>

13. Lempäälä – Valkeakoski (kartat 1, 4-10)

Pienukko tie tunnetaan Norden Creuzin muistiinpanoista 1740- ja 1750-kukujen vaihteesta. Pitäjän keskuksia yhdistänyt tie, joka näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989). Valkeakoskelta itään johtaa selvityksen tie numero 14.

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Lempäälä
3 041	Lempäälä - Kärjenniemi (Valkeakoskentie) Välskärintie, Pyhätie Torisevantie Lehtipolku
3 041	Lempäälä - Kärjenniemi (Sotavallantie) Kelhonkartano Kelhontie Kelhonmutka
3 041	Lempäälä - Kärjenniemi (Valkeakoskentie) Tanhuantie
3 041	Lempäälä - Kärjenniemi (Lempääläntie) Pastintie
304	Konho – Valkeakoski (Lempääläntie) Lotila, Valkeakoski Lotilantie
304	Konho – Valkeakoski (Lempääläntie)
310	Valkeakoski – Kangasala (Lempääläntie) Valkeakoski

RKY 2009 kohteet

Valkeakosken tehtaajat ja yhdyskunta

Valkeakoski

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Vanha kanavanseutu ja teollisuusalue (Valkeakoski)

valtakunnallisesti arvokas
kulttuuriympäristö/-kohde14. Valkeakoski – Sääksmäki - Pälkäne, Laitikkala (*kartat 1, 5-10*)

Pitäjän keskuksia yhdistänyt tie, joka näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989). Samaa tietä kuin tie 13.

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Valkeakoski
310	Valkeakoski – Kangasala (Sääksmäentie)
13 941	Sääksmäen kirkko (Sääksmäentie)
3 071	Sääksmäki – Uskela (Huittulantie, Ritvalanraitti, Koivukuja)
3 073	Tykölä – Vermasvuori (Uskilantie)
13 958	Unnaanmäki (Laitikkalantie, Unnaanmäentie) Laitikkala, Pälkäne (vrt. reitti 3)

RKY 2009 kohteet

Historiallinen Sääksmäki

Valkeakoski

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema

valtakunnallisesti arvokas maisema-
alue

Pinteleen kulttuurimaisema

maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pälkäneen kulttuurimaisema

maakunnallisesti arvokas maisema-alue

15. Messukylä – Teisko – Ruovesi (*kartat 1, 5-10*)

Tämä kyläteihin pohjautuva tie mainitaan 1620-luvulla ja se hyväksyttiin yleiseksi tieksi vuonna 1815. Messukylä – Teisko – Ruovesi tien käyttö väheni Orivesi-Ruovesi tien valmistuttua. Tie näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989).

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Tampere, Messukylä
	Ristinarkuntie
	Kukkuraisenkatu
	Vejjanmäenkatu
	Aitolahdentie
14 003	Aitolahti (Aitolahdentie)
	Nurmi
338	Aitovuori – Jäminkipohja (Kaitavedentie)
	Kiviojantie
338	Aitovuori – Jäminkipohja (Kaitavedentie)
	Värmäläntie
	Kämmenniemenkatu
338	Aitovuori – Jäminkipohja (Terälahdentie)
	Ripohuhdantie
338	Aitovuori – Jäminkipohja (Terälahdentie)
	(Poukantie)
	Teisko
	Teiskolantie
	Jyväkorventie
14 273	Kuoranta (Kuorannantie)
14 277	Kapee
	Terälahti
14 275	Niemenkylä
338	Aitovuori – Jäminkipohja (Velaatantie)
14 279	Etelä-Arola (Etelä-Arolan tie)

- Pirttijärventie
- 14 277 Kapee (Pohjankapeentie)
Murole
- 3 383 Yltävä – Murole (Muroleentie)
- 14 309 Pohjankylä (Kekkoskyläntie)
Jäminkipohja
- 14 308 Jäminkipohja (Sahrantie)
- 66 Orivesi – Lapua (Pohjankyläntie)

- > Ruovedelle kuten reitti 4

RKY 2009 kohteet

Aunesilta	Tampere
Teiskolan kulttuurimaisema	Tampere
Pekkalän kartano	Ruovesi

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Teiskon Kirkkojärven-Kaletomanjärven kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö/-kohde
Pekkalän kartano ja kulttuurimaisema	valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö/-kohde

16. Ylöjärvi – Kuru – Ruovesi (Peräkunnantie) (*kartat 1, 3-10*)

myös: Kuru – Ruovesi -tie

Tie on ollut osa Ruovedeltä Ylöjärvelle Näsijärven länsipuolitse kulkevaa reittiä. Ensimmäisen kerran tie merkittiin karttoihin isojaon yhteydessä 1790-luvulla. Maantien paikallinen merkitys laajeni jossain määrin 1800-luvun puolivälissä. Asutushistorian, liikennetarpeiden ja topografian avulla voidaan tämä tie ajoittaa 1600-luvulle. Tielinja valmistui kokonaisuudessaan 1700-luvulla. Vanhimmat kartat, joille Kuru–Ruovesitie on merkitty, ovat 1790-luvulta. Yleisenä tienä Kurun–Ruoveden tie tunnettiin 1840-luvun lopulta, jolloin se merkittiin luokkaan ”Allmänna landsvägar med Gästgifvaregårdar”

(Viertola 1974: 142). Kuru–Ruovesi-tietä otettiin 8 km museokohteeksi vuonna 1990.

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Ylöjärvi
2774	Ylöjärvi – Mutala [myös: 65, Tampere – Virrat (Kuruntie)] Vahannantie
2774	Ylöjärvi – Mutala (Kuruntie) Ahteentie Ylinen Niemelänlahdentie Säynäväahde Koivikkotie
2774	Ylöjärvi – Mutala (Kuruntie) Vääränahteentie Palsinahde
2774	Ylöjärvi – Mutala (Kuruntie) Rasinkankaantie
65	Tampere – Virrat (Kuruntie) Kyrönlahti Soukonlahdentie
3 312	Kyrönlahti – Länsi-Teisko (Länsi-Teiskontie)
14 260	Pengonpohja – Piuhari (Värminmäentie, Pengonpohjantie)
3 313	Väkkärämäki – Ristaniemi (Piuharintie, Parkkuuntie) Aariantie
3 313	Väkkärämäki – Ristaniemi (Parkkuuntie) Parkkuu
14 267	Olkitaipale (Olkitaipaleentie) Syvännotkontie
65	Tampere – Virrat (Poikeluksentie) Kuru Metsätie Kirkkotie

- Kauppatie
- 14 270 Kurun kirkonkylä (Virastotie)
Myllytie
- 337 Kuru – Ruovesi (Karjulantie)
Karjula
Kaakkolantie
- 337 Kuru – Ruovesi (Karjulantie)
Pihlajamäentie
- 337 Kuru – Ruovesi (Pihlajalahdentie)
Hakajärventie
- 337 Kuru – Ruovesi (Pihlajalahdentie)
Kovalahdentie
- 337 Kuru – Ruovesi (Pihlajalahdentie)
Nenosentie
- 337 Kuru – Ruovesi (Pihlajalahdentie)
- 14 278 Peräkunta (Paarlammintie)
- 337 Kuru – Ruovesi (Kuruntie)
Ruovesi

RKY 2009 kohteet

Kurun kirkkomäki	Ylöjärvi
Peräkunnan tie	Ruovesi

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Peräkunnan tie tielinjaus	valtakunnallisesti arvokas historiallinen
------------------------------	---

Lisätietoa

Suomen teiden historia I. Tie- ja vesirakennushallitus, Suomen tieyhdistys. Helsinki 1974.

Jaakko Masonen, Peräkunnan tie. Tiemuseon julkaisuja n:o 1. 1985.

Leena Sälejoki-Hiekkänen & Rismo Virpimaa & Jaakko Heinonen (toim.) Tie yhdistää.

Tiemuseon julkaisuja 2. 1986.

Sven E. Lindqvist, Ruovesi ennen ja nyt. Ruovesi-Seura ry 1992.

17. Hämeenkyrö - Mouhijärvi (kartat 1, 2, 4, 6-10)

Tietä voitaneen pitää Kyrönkankaantien (tie 2) sivutienä, jota pitkin on kuljettu Mouhijärvelle viimeistään 1600-luvulla (I: 48). Tie näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989).

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Kyröspohja
13 125	Kyröspohja (Kyröspohjantie)
13 123	Heinijärvi
13 122	(Herttualantie)
13 121	Herttuala – Kalkunmäki (Herttualantie)
2 621	Mustajärvi – Laitila
13 117	Haukijärvi – Herttuala (Haukijärventie)
249	Kokemäki – Hämeenkyrö (Häijääntie)
	Kelhäntie
13 105	Perämaa (Perämaantie)
13 101	Rienilä ()
	Kellokiventie
2 496	Krouvi – Lampinen (Maakunnantie)

RKY 2009 kohteet

Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
Herttualan kylä

Hämeenkyrö
Hämeenkyrö

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Herttualan kylä

valtakunnallisesti arvokas
kulttuuriympäristö/-kohde

Hämeenkyrön kulttuurimaisemat	valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
Kyrönkankaan tie (Ikaalinen, Hämeenkyrö, Mouhijärvi)	valtakunnallisesti arvokas historiallinen tielinjaus
Mouhijärven kirkonseudun ja länsipuolen sekä Tupurlanjärven ympäristön kulttuurimaisemat	maakunnallisesti arvokas maisema-alue

18. Lempäälä – Kangasala (*kartat 1, 4-10*)

Tielinja esiintyy Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989) karttakirjoissa.

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Lempäälä (Moisio)
3 003	Pirkkala – Lempäälä (Kuljuntie) Lopentie Kuivaspääntie
3 003	Pirkkala – Lempäälä (Marjakaari, Marjamäentie)
3 110	Marjamäki – Savo (Savontie)
310	Valkeakoski – Kangasala (Kaarina Maununtyttären tie) Liuksialankuja Kangasala Liuksiala

RKY 2009 kohteet

Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat Kangasala

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Liuksialan kartano ja kulttuurimaisema valtakunnallisesti arvokas
kulttuuriympäristö/-kohde

19. Hämeenlinna – Luopioinen – Jämsä (*kartat 1, 3, 5-10*)

Tie on kulkenut Vanajaveden seudulta Jämsään ja sen on arveltu ajoittuvan mahdollisesti myöhäiskeskiajalle (Viertola 1974: 58). Se kuuluu samaan tieverkon perustaan Pohjankankaan- ja Kyrönkankaan, Laidetien ja Tammerkoski – Hämeenlinna teiden kanssa. Vanhalle Laukaantielle rakennettiin 1770-luvulla uusi Luopioisten ja Kuhmalahden kautta kulkeva haara, joka erosi Ylisestä Viipurintiestä Tuuloksessa (I: 59).

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Sappee
3 222	Tuulos – Holja (Puutikkalanraitti, Puutikkalantie)
322	Pälkäne – Pohja (Luopioistentie)
	Luopioinen
322	Pälkäne – Pohja (Luopioistentie, Pohjantie, Rautajärventie)
	Pohja
3 253	Pohja – Västilä (Kaanaantie, Vedentaustantie, Västiläntie, Järvenpääntie)
	Västilä
3 280	Länkipohja – Hirtolahti (Vinkiäntie)
	Länkipohja

RKY 2009 kohteet

Puutikkalan kylä	Pälkäne
------------------	---------

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Puutikkalan kylä kulttuuriympäristö/-kohde	valtakunnallisesti arvokas
---	----------------------------

20. Pälkäne, Onkkaala – Sahalahti – Kuhmalahdi (Polkureitti) (*kartat 1, 5-10*)

Tie on kulkenut Längelmäveden itärantaa ja se on yhdistänyt Vanajaveden seudun Jämsään. Tien on arveltu ajoittuvan mahdollisesti myöhäiskeskiajalle (Viertola 1974: 58). Se kuuluu samaan tieverkon perustaan Pohjankankaan- ja Kyrönkankaan, Laidetien ja Tammerkoski – Hämeenlinna teiden kanssa.

Nykyiset tiet:

nro	nimi
[(13 988	Raikku (Raikuntie)) Kangasala] Kirvuntie [Pälkäne]
3 231	Kirpu – Tursola (Iharintie)
3 231	Kirpu – Tursola (Pohjalahdentie) Tursola
3 230	Säynäjärvi – Sahalahti (Tursolantie) Pakkala
[3 230	Säynäjärvi – Sahalahti (Pakkalantie) -> Sahalahti]
14 010	Pakkala (Moltsiantie)
325	Kangasala – Kuhmoinen (Kuhmalahdentie) Taipaleentie Pentojärventie Ison-Pennontie Kuhmalahti
325	Kangasala – Kuhmoinen (Pohjantie) Kouluntie Pohja > Kuten tie 19

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Pälkäneen kulttuurimaisema

maakunnallisesti arvokas maisema-alue

21. Kangasala – Unkila (Orivesi) (*kartat 1, 5-10*)

Vesijärven luoteisrantaan Oriveden suuntaan johtava tie on merkittynä Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) teokseen.

Nykyiset tiet:

nro	nimi
-----	------

	Kangasala
3 400	Kangasala - Ruutana
3 403	Suinula – Korvenperä (Korvenperäntie)
14 207	Siitama (Siitamantie)
	Lihasula
14 207	Siitama (Siitamantie, Siitaman kylätie)
	Naappila

RKY 2009 kohteet

Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat	Kangasala
--	-----------

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Tursolan-Sorolan kulttuurimaisema, Kangasala	valtakunnallisesti arvokas - kulttuuriympäristö/-kohde
Haralanharju , Kangasala	valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys

22. Ikaalinen – Järvenkylä (Hämeenkyrö) (*kartat 1, 2, 4, 6-10*)

Pitäjän keskuksia yhdistänyt tie, joka näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989). Tielinja Osa Pohjanmaan talvitietä. Talvitie jatkui Ikaalisista vesistöä pitkin Parkanoon.

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Järvenkylä
	Kostulantie
13 139	Ikaalinen (Vanha Tampereentie)
2 595	Ikaalinen-Kauppala (Vanha Tampereentie)

RKY 2009 kohteet

Ikaalisten vanhan kauppalan alue

ja Ikaalisten kirkonseutu

Ikaalinen

*Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava*Ikaalisten vanhan kauppalan alue
kulttuuriympäristö/-kohde

valtakunnallisesti arvokas

23. Tampere, Härmälä – Pirkkala (*kartat 1, 4-10*)

Pitäjän keskuksia yhdistänyt tie, joka näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989).

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Tampere Härmälä
45 364	Nuolialantie
13 789	Pere (Pereentie)
	Eskonpolku
	Kreetantie
	Kirkkokatu
	Lentäjänkatu
	Suupantie
	Ratsutilantie
3 022	Tampere – Nurmi (Naistenmatkantie)
	Paavontie
3 022	Tampere – Nurmi (Anian rantatie)
	Äijäläntie

24. Vesilahti – Valkkinen (*kartat 1, 4-10*)

Pitäjän keskuksia yhdistänyt tie, joka näkyy teoksissa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989).

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Valkkinen
2 983	Valkkinen – Järvenranta (Valkkistentie)
2 982	Kesola – Vesilahti (Rautialantie)
	Vesilahti

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Vesilahden kulttuurimaisema valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö/-kohde

25. Kyrönkankaan talvitie [Ikaalinen – Parkano - Pohjanmaa] (*kartat 1, 2, 6-10*)

Hämeenkyrön Järvenkylässä erosivat Etelä-Suomesta Pohjanmaalle johtavat tärkeät kulkutiet, Kyrönkankaan kesätie ja Kyrönkankaan talvitie toisistaan. Osa pohjanmaan talvitietä, jonka merkitys oli laskussa 1700-luvulla. Kartan rajaus tehty 1800-luvun pitäjänkarttojen perusteella.

Talvitie Pohjanmaalle kulki Järvenkylästä Osaralle ja sieltä Ikaalisten kirkon, Kartun ja Heittolan kautta Parkanoon.

Nykyiset tiet:

nro	nimi
	Ikaalinen
	Karttu
	[Kyrösjärvi]
	Höytölä
	Heittola
	Heittolantie
276	Hämeenkyrö – Heittola (Luhalahdentie)
3	Helsinki – Vaasa (Tampereentie)
	Lapiolahdentie
	Oukaro
	[Parkanonjärvi]

- Salminniemi
- Yliskylä, Kauppi
- Parkano
- 13 331 Parkanon kirkonkylä (Parkanontie)
- 13 332 Käenmäki
- Visurintie
- Västiläntie
- Lamminkoski
- [Kuivasjärvi}
- Kuivasjärvi
- 3 Helsinki – Vaasa (Vaasantie)

Arvoalueet, Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Kalliokielen-Tevaniemen-Riitalan kulttuurimaisema
maisema-alue

maakunnallisesti arvokas

LÄHTEET

Internet

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto

<https://jyx.jyu.fi/dspace/>

Kansallisarkisto, digitaaliarkisto:

<http://digi.narc.fi/digi/>

Maanmittauslaitoksen Kansalaisen karttapaikka: peruskartat ja ilmakuvat

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi>

Museovirasto

<http://www.nba.fi>

Muinaisjäännösrekisteri Museoviraston Kulttuuriympäristön rekisteriportaaliassa

<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/>

Pirkanmaan liitto, [Kunnat, tiestö ja vesistö](#) (jpg)

http://www.pirkanmaa.fi/fileadmin/pirkanmaa/kuvat/kartat/Pirkanmaan_tiet_ja_vesisto.jpg

Rakennusperinto.fi, Kestikievarit

http://www.rakennusperinto.fi/rakennusperintomme/artikkelit/fi_FI/kestikievari/

Tienumerot (Tiehallinto):

<http://www.tiehallinto.fi/pls/wwwedit/docs/28178.PDF>

http://www.tiehallinto.fi/servlet/page?_pageid=71&_dad=julia&_schema=PORTAL30&_menu=13039&_pageid=71&_kieli=fi&_linkki=29273&_julkaisu=9589

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY)

<http://www.rky.fi>

Virtuaaliyliopisto, Vanhakartta.fi

<http://palvelut.virtuaaliyliopisto.fi/palvelut/maakirjakartat/kartat/haku.php>

Tietokannat (MapInfo) Pirkanmaan maakuntamuseo (luettu 8.8.2011):

RKY 2009 kohteet

Pirkanmaan 1. vaihemaakuntakaavan kohteet

Painetut julkaisut

Alanen, Viljo 1946. Kyrönkankaan vanha talvitie. Satakunta XIII.

Enqvist, Johanna & Niukkanen, Marianna 2006. Historiallisen ajan muinaisjännökset – teoriassa ja käytännössä. Arkeologipäivät 2006.

http://www.sarks.fi/ap/ap2006/ap2006_02_enqvist_niukkanen.pdf

Historiallisen ajan kiinteät muinaisjännökset: tunnistaminen ja suojelu. Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3. 2009.

Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989). toim. Alanen, Timo & Kepsu, Saulo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. 1989

Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010). Toim. Harju, Erkki-Sakari ja Lappalainen Jussi T. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1296. 2010.

Liimatainen, Kirsi 2007. Tiehallinnon museotiet ja –sillat. Museokohdeselvitys. Tiehallinnon sisäisiä julkaisuja 11/2007. 2007.

Lindqvist, Sven E. 1992. Ruovesi ennen ja nyt. Ruovesi-Seura ry 1992.

Masonen, Jaakko 1985. Peräkunnan tie. Tiemuseon julkaisuja n:o 1. 1985.

Masonen, Jaakko 1988. Pirkanmaa varhaishistoriallisena talous- ja liikennealueena. Tampere. Tutkimuksia ja kuvauksia IX. Tampereen Historiallisen Seuran julkaisuja XIV. 1989.

Masonen, Jaakko 1989. Hämeen Härkätie. Synty ja varhaisvaiheet. Varhainen maaliikenne arkeologisena sekä historiallisena tutkimuskohteena. Tiemuseon julkaisuja 4. Tie- ja vesirakennushallitus. 1989.

Mauranen, Tapani (ed) 1999: Traffic, needs, roads : perspectives on the past, present and future of roads in Finland and the Baltic area. Finnish National Road Administration, 1999.

Niukkanen, Marianna 2009. Historiallisen ajan kiinteät muinaisjännökset. Tunnistaminen ja suojelu. Museoviraston rakennushistorian osaston ohjeita ja oppaita.

Suomen karttakirja 1799. C. P. Hällströmin Suomi-kartasto. Alkuperäiskustantaja S.G. Hermelin. Uusintapainoksen toimittajat: Strang, Jan & Harju Erkki-Sakari 2005.

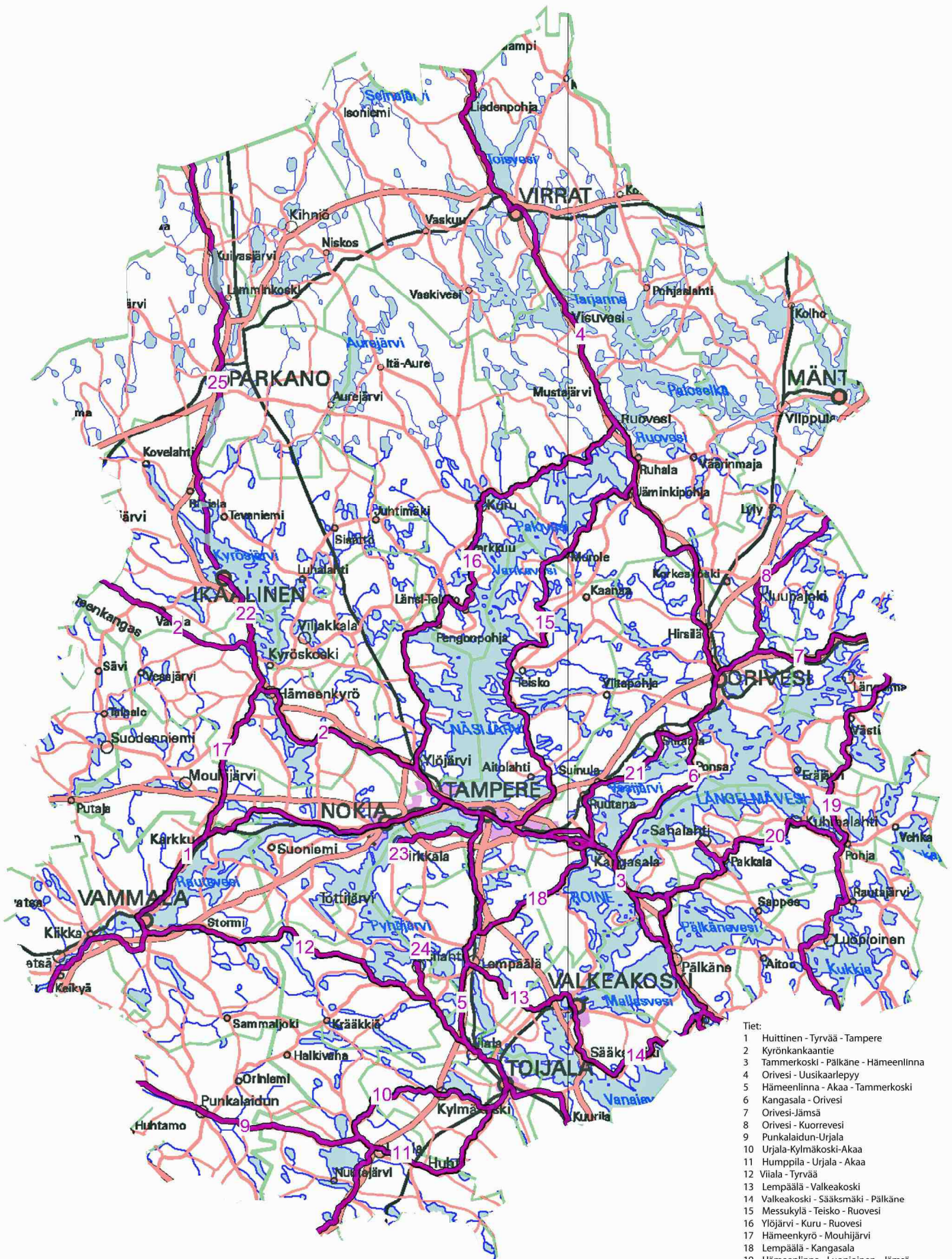
Suvanto, Seppo 1973: Satakunnan historia III. Pori.

Sälejoki-Hiekkänen, Leena & Virpimaa, Rismo & Heinonen, Jaakko (toim.) 1986. Tie

yhdistää. Tiemuseon julkaisuja 2. 1986.

Teivas, Eija 2006. Teiden varsilla ja vesireiteillä. Teiden varsilla ja vesireiteillä. Lempäälän kunta. Tampere 2006.

Viertola, Juhani 1974. Suomen teiden historia I. Tie- ja vesirakennushallitus, Suomen tieyhdistys. Helsinki 1974.

- Tiet:
- 1 Huittinen - Tyrvää - Tampere
 - 2 Kyrönkankaantie
 - 3 Tammerkoski - Pälkäne - Hämeenlinna
 - 4 Orivesi - Uusikaarlepyy
 - 5 Hämeenlinna - Akaa - Tammerkoski
 - 6 Kangasala - Orivesi
 - 7 Orivesi - Jämsä
 - 8 Orivesi - Kuorvesi
 - 9 Punkalaidun - Urjala
 - 10 Urjala - Kymäkoski - Akaa
 - 11 Humppila - Urjala - Akaa
 - 12 Viiala - Tyrvää
 - 13 Lempäälä - Valkeakoski
 - 14 Valkeakoski - Sääkämäki - Pälkäne
 - 15 Messukylä - Teisko - Ruovesi
 - 16 Ylöjärvi - Kuru - Ruovesi
 - 17 Hämeenkyrö - Mouhijärvi
 - 18 Lempäälä - Kangasala
 - 19 Hämeenlinna - Luopioinen - Jämsä
 - 20 Pälkäne, Onkkaala - Sahalahti - Kuhmalampi
 - 21 Kangasala - Unkila (- Orivesi)
 - 22 Ikaalinen - Järvenkylä (- Hämeenkyrö)
 - 23 Härmälä, Tampere - Pirkkala
 - 24 Vesilahti - Valkkinen
 - 25 Kyrönkankaan talvitie (Parkano)

Kartta 1: Pirkanmaan historialliset tiet
 Yleiskartta 1 : 500 000

Kartta 2: Pirkanmaan historialliset tiet
 MK 1 : 250 000

Tien numero: **4**

Tiet:

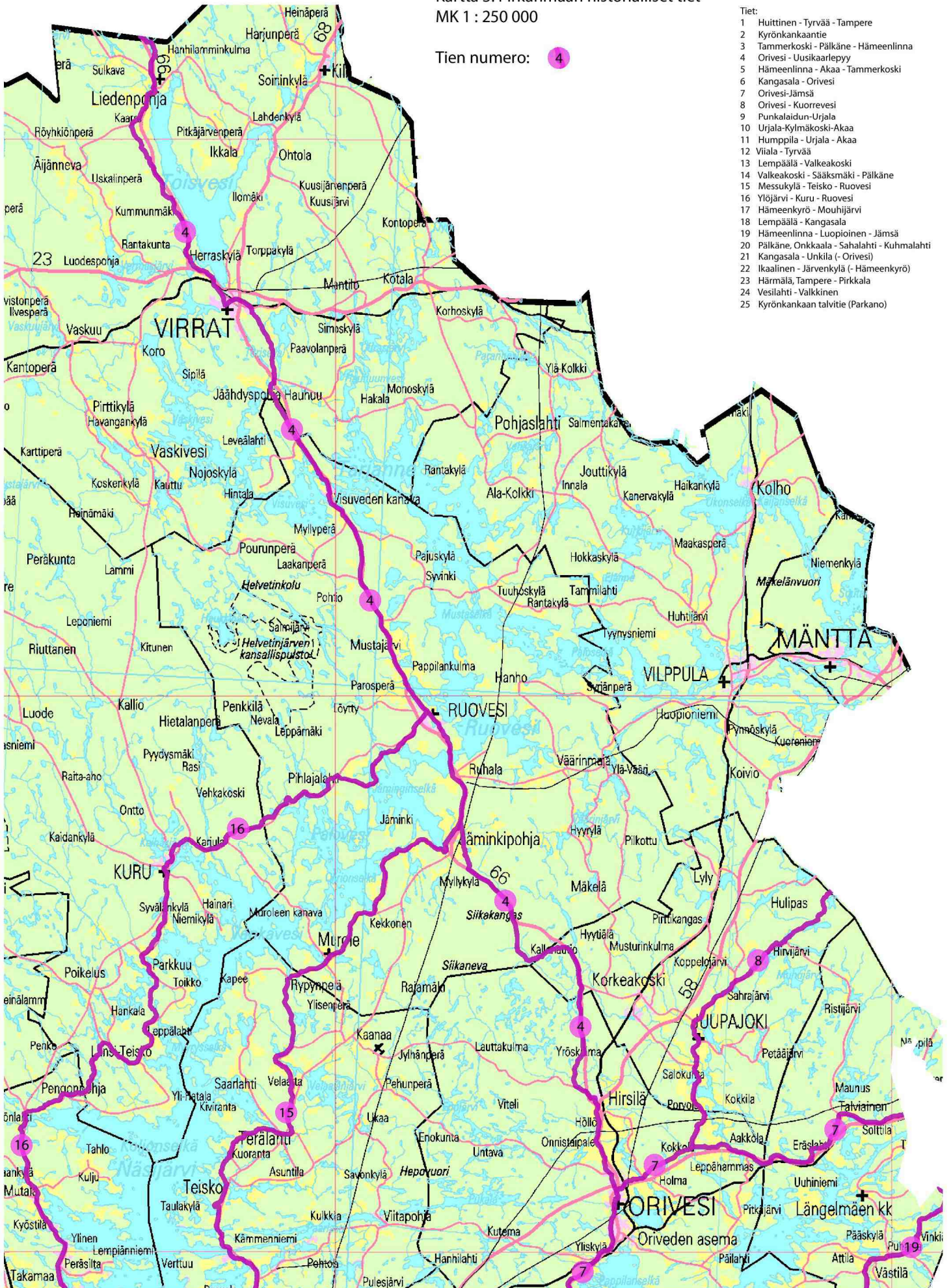
- 1 Huittinen - Tyrvää - Tampere
- 2 Kyrönkankaantie
- 3 Tammerkoski - Pälkäne - Hämeenlinna
- 4 Orivesi - Uusikaarlepyy
- 5 Hämeenlinna - Akaa - Tammerkoski
- 6 Kangasala - Orivesi
- 7 Orivesi - Jämsä
- 8 Orivesi - Kuorovesi
- 9 Punkalaidun-Urjala
- 10 Urjala-Kylmäkoski-Akaa
- 11 Humppila - Urjala - Akaa
- 12 Viiala - Tyrvää
- 13 Lempäälä - Valkeakoski
- 14 Valkeakoski - Sääksmäki - Pälkäne
- 15 Messukylä - Teisko - Ruovesi
- 16 Ylöjärvi - Kuru - Ruovesi
- 17 Hämeenkyrö - Mouthijärvi
- 18 Lempäälä - Kangasala
- 19 Hämeenlinna - Luopioinen - Jämsä
- 20 Pälkäne, Onkkaala - Sahalahti - Kuhmalahti
- 21 Kangasala - Unkila (- Orivesi)
- 22 Ikaalinen - Järvenkylä (- Hämeenkyrö)
- 23 Härmälä, Tampere - Pirkkala
- 24 Vesilahti - Valkkinen
- 25 Kyrönkankaan talvitie (Parkano)

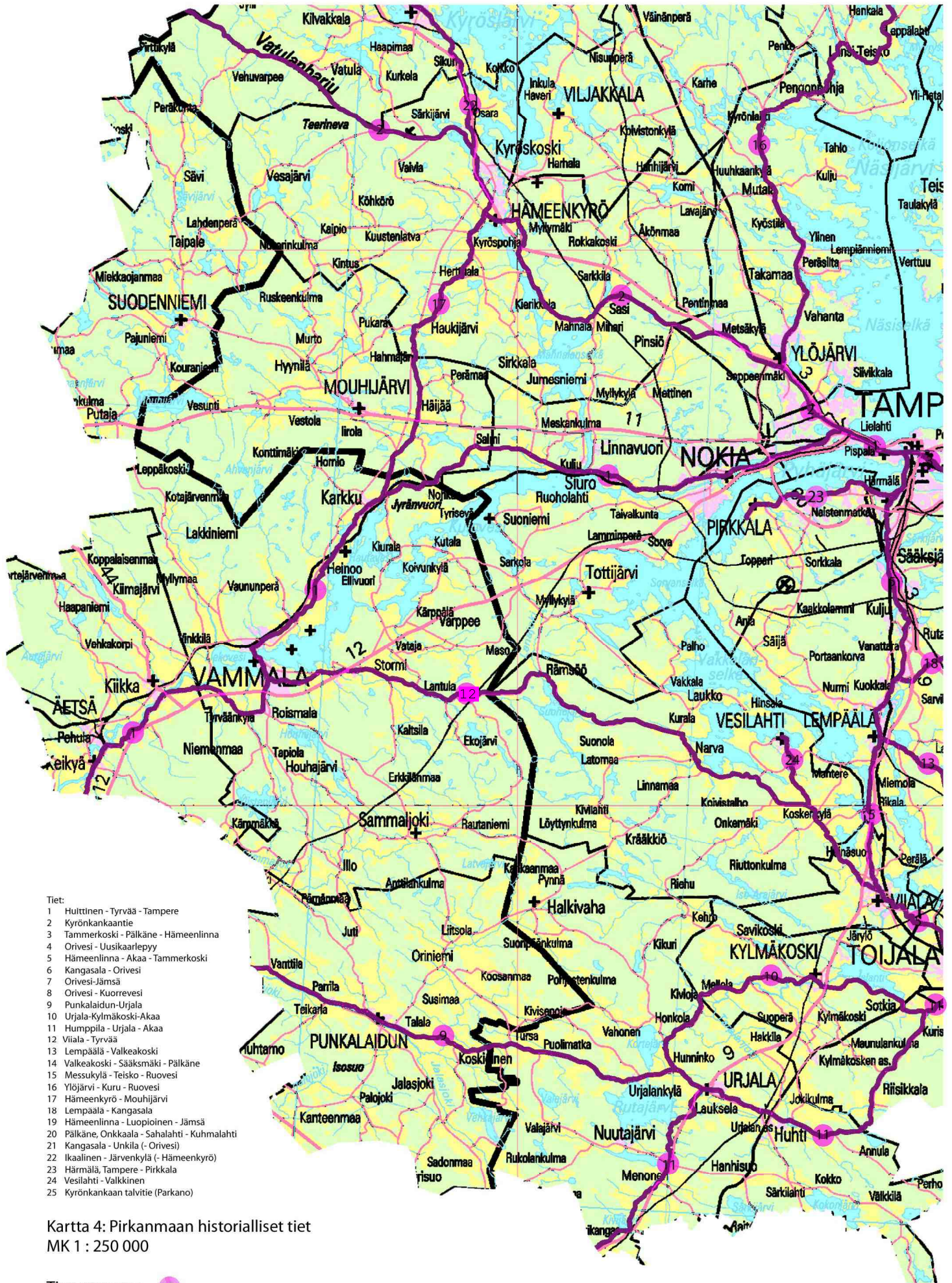

Kartta 3: Pirkanmaan historialliset tiet
MK 1 : 250 000

Tien numero: 4

- Tiet:
- 1 Huittinen - Tyrvää - Tampere
 - 2 Kyrönkankaantie
 - 3 Tammerkoski - Pälkäne - Hämeenlinna
 - 4 Orivesi - Uusikaarlepyy
 - 5 Hämeenlinna - Akaa - Tammerkoski
 - 6 Kangasala - Orivesi
 - 7 Orivesi - Jämsä
 - 8 Orivesi - Kuorvesi
 - 9 Punkalaidun-Urjala
 - 10 Urjala-Kylmäkoski-Akaa
 - 11 Humppila - Urjala - Akaa
 - 12 Viiala - Tyrvää
 - 13 Lempäälä - Valkeakoski
 - 14 Valkeakoski - Sääksmäki - Pälkäne
 - 15 Messukylä - Teisko - Ruovesi
 - 16 Ylöjärvi - Kuru - Ruovesi
 - 17 Hämeenkylä - Mouhijärvi
 - 18 Lempäälä - Kangasala
 - 19 Hämeenlinna - Luopioinen - Jämsä
 - 20 Pälkäne, Onkkaala - Sahalahti - Kuhmalahti
 - 21 Kangasala - Unkila (- Orivesi)
 - 22 Ikaalinen - Järvenkylä (- Hämeenkylä)
 - 23 Härmälä, Tampere - Pirkkala
 - 24 Vesilahti - Valkinen
 - 25 Kyrönkankaan talvitie (Parkano)

Kartta 4: Pirkanmaan historialliset tiet
MK 1 : 250 000

Tien numero: **4**

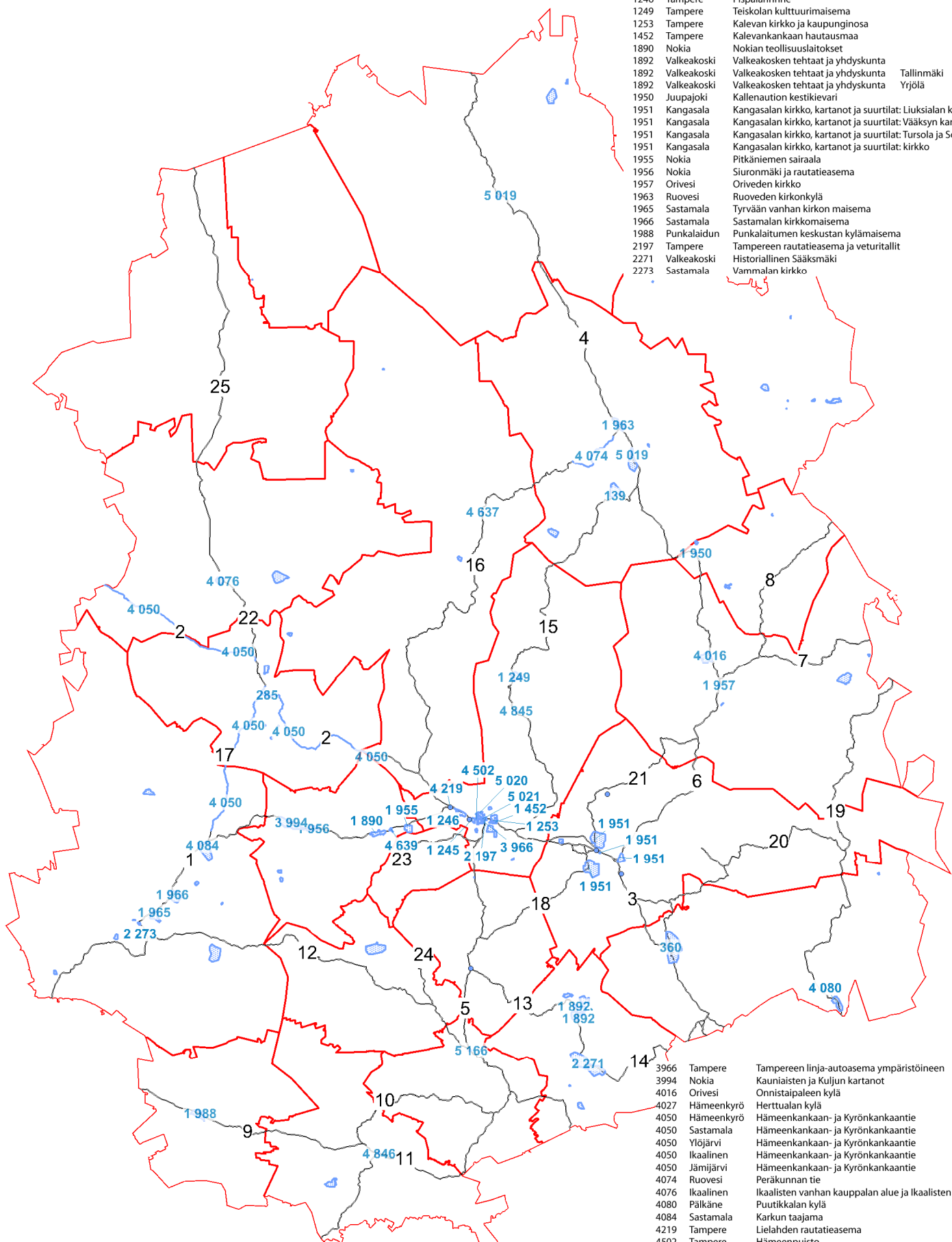
Kartta 5: Pirkanmaan historialliset tiet
MK 1 : 250 000

Tien numero: **4**

Pohjakartta: © Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

- Tiet:
- 1 Huittinen - Tyrvää - Tampere
- 2 Kyrönkankaantie
- 3 Tammerkoski - Pälkäne - Hämeenlinna
- 4 Orivesi - Uusikaarlepyy
- 5 Hämeenlinna - Akaa - Tammerkoski
- 6 Kangasala - Orivesi
- 7 Orivesi - Jämsä
- 8 Orivesi - Kuorovesi
- 9 Punkalaidun - Urjala
- 10 Urjala - Kylmäkoski - Akaa
- 11 Humppila - Urjala - Akaa
- 12 Viiala - Tyrvää
- 13 Lempääla - Valkeakoski
- 14 Valkeakoski - Sääksmäki - Pälkäne
- 15 Messukylä - Teisko - Ruovesi
- 16 Ylöjärvi - Kuru - Ruovesi
- 17 Hämeenkyrö - Mouhijärvi
- 18 Lempääla - Kangasala
- 19 Hämeenlinna - Luopioinen - Jämsä
- 20 Pälkäne, Onkkaala - Sahalahti - Kuhmalahti
- 21 Kangasala - Unkila (- Orivesi)
- 22 Ikaalinen - Järvenkylä (- Hämeenkyrö)
- 23 Härmälä, Tampere - Pirkkala
- 24 Vesilahti - Valkkinen
- 25 Kyrönkankaan talvitie (Parkano)

139	Ruovesi	Pekkalan kartano
285	Hämeenkyrö	Hämeenkyrön vanha keskusta
360	Pälkäne	Pälkäneen pitäjänkeskus
1245	Tampere	Pyynikinrinne
1246	Tampere	Pispalanrinne
1249	Tampere	Teiskolan kulttuurimaisema
1253	Tampere	Kalevan kirkko ja kaupunginosa
1452	Tampere	Kalevankankaan hautausmaa
1890	Nokia	Nokian teollisuuslaitokset
1892	Valkeakoski	Valkeakosken tehtaajat ja yhdyskunta
1892	Valkeakoski	Valkeakosken tehtaajat ja yhdyskunta
1892	Valkeakoski	Valkeakosken tehtaajat ja yhdyskunta
1950	Juupajoki	Kallenaution kestäkievari
1951	Kangasala	Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat: Liuksialan kartano
1951	Kangasala	Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat: Vääksyn kartano
1951	Kangasala	Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat: Tursola ja Sorola
1951	Kangasala	Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat: kirkko
1955	Nokia	Pitkäniemen sairaala
1956	Nokia	Siuronmäki ja rautatieasema
1957	Orivesi	Oriveden kirkko
1963	Ruovesi	Ruoveden kirkonkylä
1965	Sastamala	Tyrvään vanhan kirkon maisema
1966	Sastamala	Sastamalan kirkkomaisema
1988	Punkalaidun	Punkalaitumen keskustan kylämaisema
2197	Tampere	Tampereen rautatieasema ja veturitalit
2271	Valkeakoski	Historiallinen Sääksmäki
2273	Sastamala	Vammalan kirkko

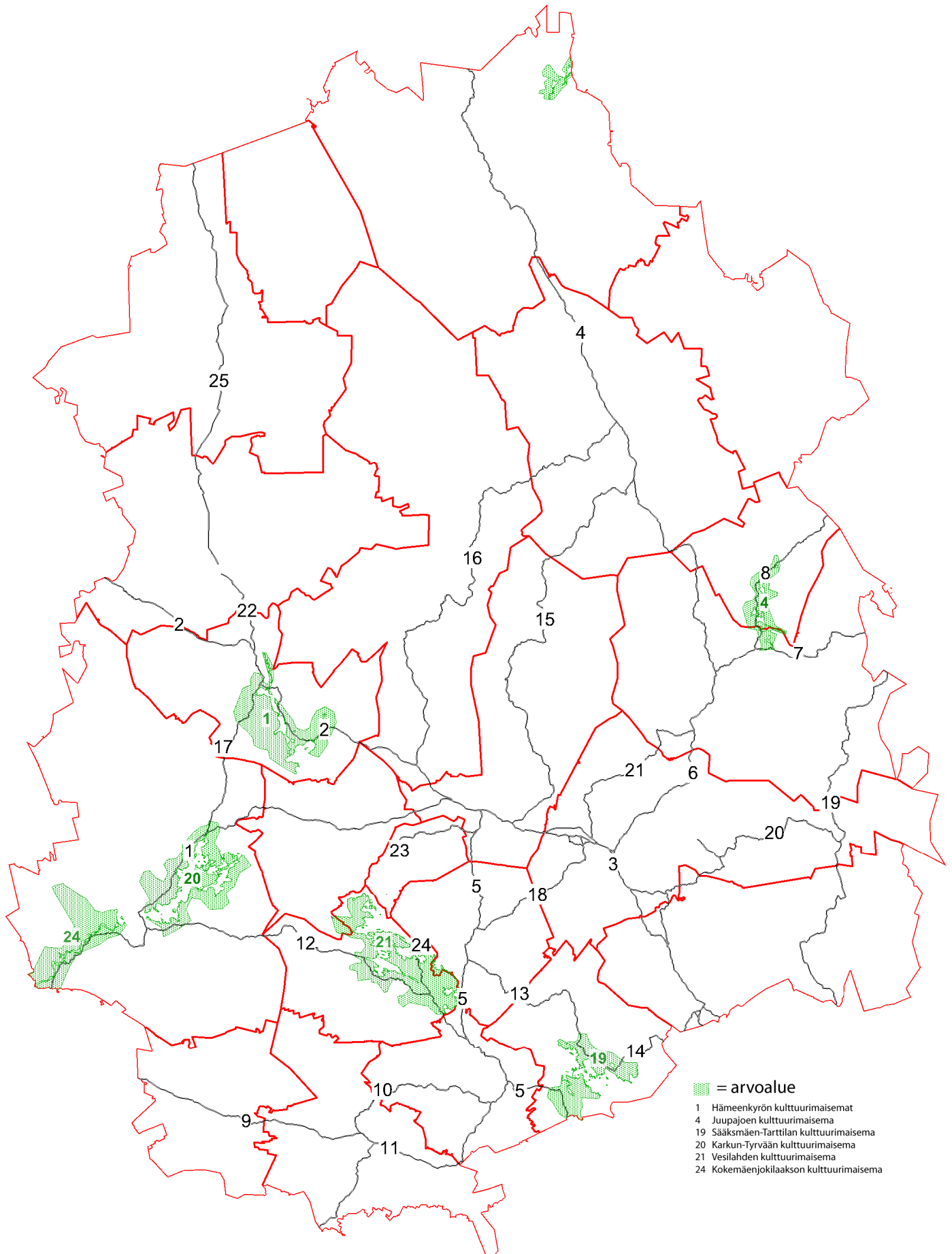
3966	Tampere	Tampereen linja-autoasema ympäristöineen
3994	Nokia	Kauniaisten ja Kuljun kartanot
4016	Orivesi	Onnistaipaleen kylä
4027	Hämeenkyrö	Herttualan kylä
4050	Hämeenkyrö	Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
4050	Sastamala	Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
4050	Ylöjärvi	Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
4050	Ikaalinen	Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
4050	Jämijärvi	Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
4074	Ruovesi	Peräkunnan tie
4076	Ikaalinen	Ikaalisten vanhan kauppalan alue ja Ikaalisten kirkonseutu
4080	Pälkäne	Puutikkalan kylä
4084	Sastamala	Karkun taajama
4219	Tampere	Lielahden rautatieasema
4502	Tampere	Hämeenpuisto
4542	Huittinen	Punkalaitumenjoen kylä- ja viljelymaisema
4637	Ylöjärvi	Kurun kirkonmäki
4639	Nokia	Nokian kirkko ja Maatalian pappila
4845	Tampere	Museosilta Aunessilta
4846	Urjala	Urjalan kirkonmäki
5019	Ruovesi	Näsjärven reitin kanavat Kautun kanava
5019	Virrat	Näsjärven reitin kanavat Herrasen kanava
5020	Tampere	Tampereen Hämeenkatu, Hämeensilta ja Keskustori
5021	Tampere	Tammerkosken teollisuusmaisema
5166	Akaa	Viialan kirkko

Kartta 6: Pirkanmaan historialliset tiet ja RKY 2009 kohteet
MK 1 : 500 000

Kohdenumerot on esitetty ainoastaan RKY kohteista, jotka sijaitsevat tielinjan läheisyydessä.

Pohjakartta: © Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

Arvoalueet: Pirkanmaan 1. maakuntakaava

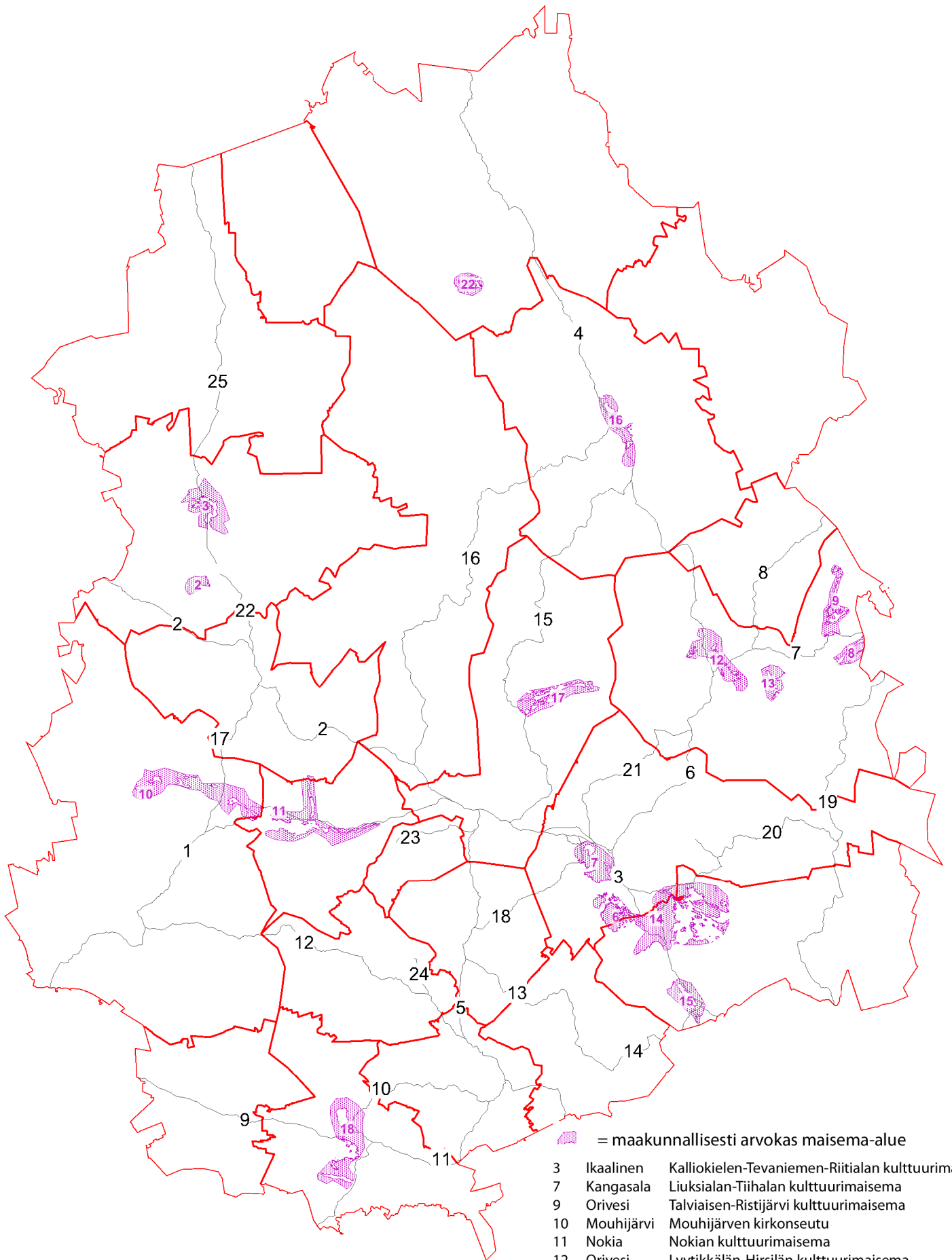
Kartta 7: Pirkanmaan historialliset tiet ja arvoalueet, valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet Pirkanmaan 1. maakuntakaavan mukaan.

Kohdenumerot on esitetty ainoastaan kohteista, jotka sijaitsevat tielinjan läheisyydessä.

Yleiskartta 1 : 500 000

Pohjakartta: © Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

Arvoalueet: Pirkanmaan 1. maakuntakaava

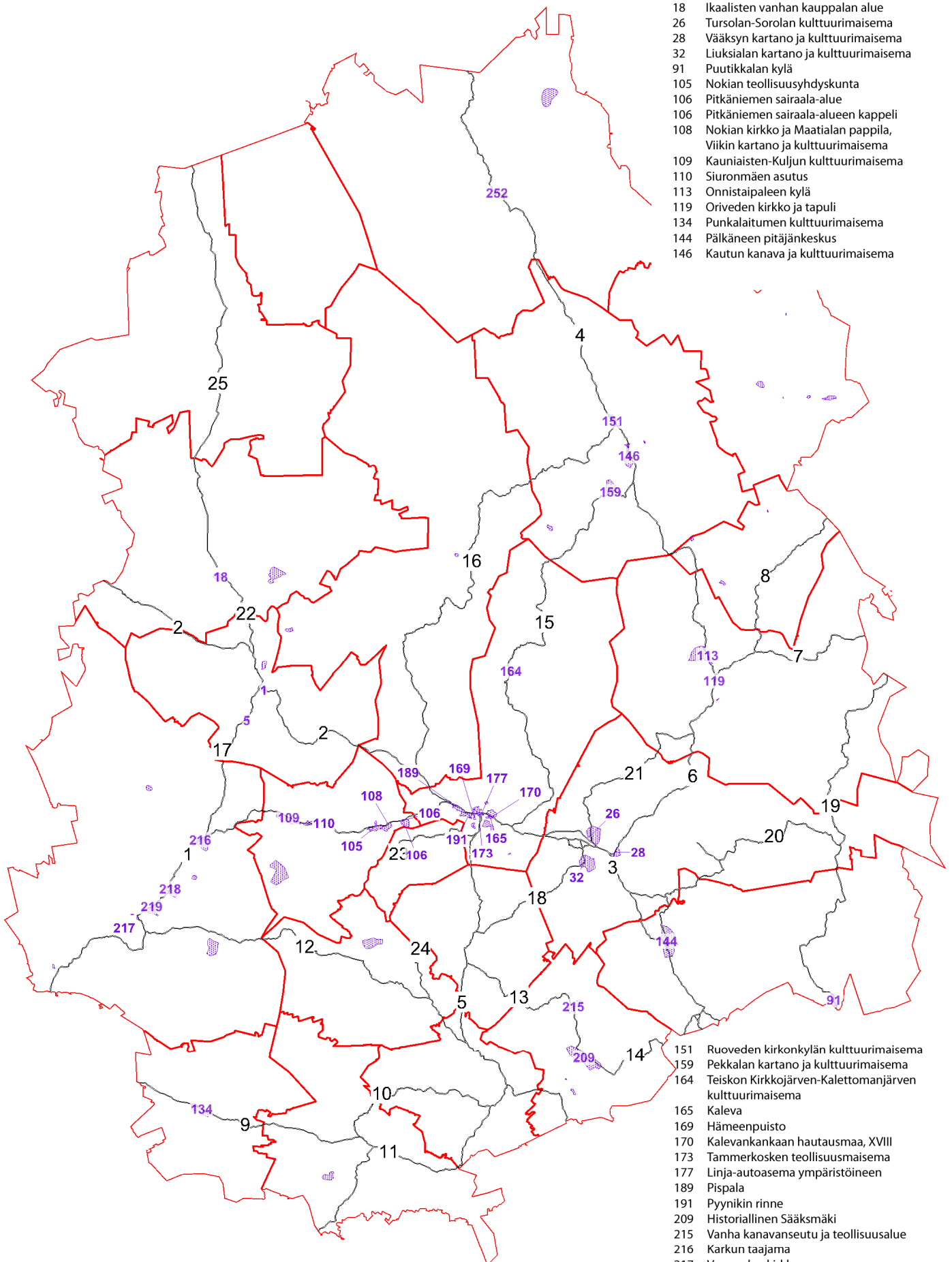
Kartta 8: Pirkanmaan historialliset tiet ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

MK 1 : 500 000

Kohdenumerot on esitetty ainoastaan kohteista, jotka sijaitsevat tielinjan läheisyydessä.

- = maakunnallisesti arvokas maisema-alue
3	Ikaalinen	Kalliokielen-Tevaniemen-Riitalan kulttuurimaisema
7	Kangasala	Liuksialan-Tiihalan kulttuurimaisema
9	Orivesi	Talviaisen-Ristijärvi kulttuurimaisema
10	Mouhijärvi	Mouhijärven kirkonseutu
11	Nokia	Nokian kulttuurimaisema
12	Orivesi	Lyytikälän-Hirsilän kulttuurimaisema
14	Pälkäne	Pälkäneen kulttuurimaisema
15	Pälkäne	Pinteleen kulttuurimaisema
16	Ruovesi	Ruoveden kulttuurimaisema
17	Tampere	Viitapohjan kulttuurimaisema
18	Urjala	Urjalan kulttuurimaisema

- 1 Hämeenkyrön vanha keskusta
- 5 Herttualan kylä
- 18 Ikaalisten vanhan kauppalan alue
- 26 Tursolan-Sorolan kulttuurimaisema
- 28 Vääksyn kartano ja kulttuurimaisema
- 32 Liuksialan kartano ja kulttuurimaisema
- 91 Puutikkalan kylä
- 105 Nokian teollisuusyhdykskunta
- 106 Pitkäniemen sairaala-alue
- 106 Pitkäniemen sairaala-alueen kappeli
- 108 Nokian kirkko ja Maatialan pappila, Viikin kartano ja kulttuurimaisema
- 109 Kauniaisten-Kuljun kulttuurimaisema
- 110 Siuronmäen asutus
- 113 Onnistaipaleen kylä
- 119 Oriveden kirkko ja tapuli
- 134 Punkalaitumen kulttuurimaisema
- 144 Pälkäneen pitäjänkeskus
- 146 Kautun kanava ja kulttuurimaisema

- 151 Ruoveden kirkonkylän kulttuurimaisema
- 159 Pekkalan kartano ja kulttuurimaisema
- 164 Teiskon Kirkkojärven-Kalettomanjärven kulttuurimaisema
- 165 Kaleva
- 169 Hämeenpuisto
- 170 Kalevankankaan hautausmaa, XVIII
- 173 Tammerkosken teollisuusmaisema
- 177 Linja-autoasema ympäristöineen
- 189 Pispala
- 191 Pyynikin rinne
- 209 Historiallinen Sääksmäki
- 215 Vanha kanavansuuta ja teollisuusalue
- 216 Karkun taajama
- 217 Vammalan kirkko
- 218 Sastamalan kirkkomaisema
- 219 Tyrvään kirkkomaisema
- 252 Herrasen kanava

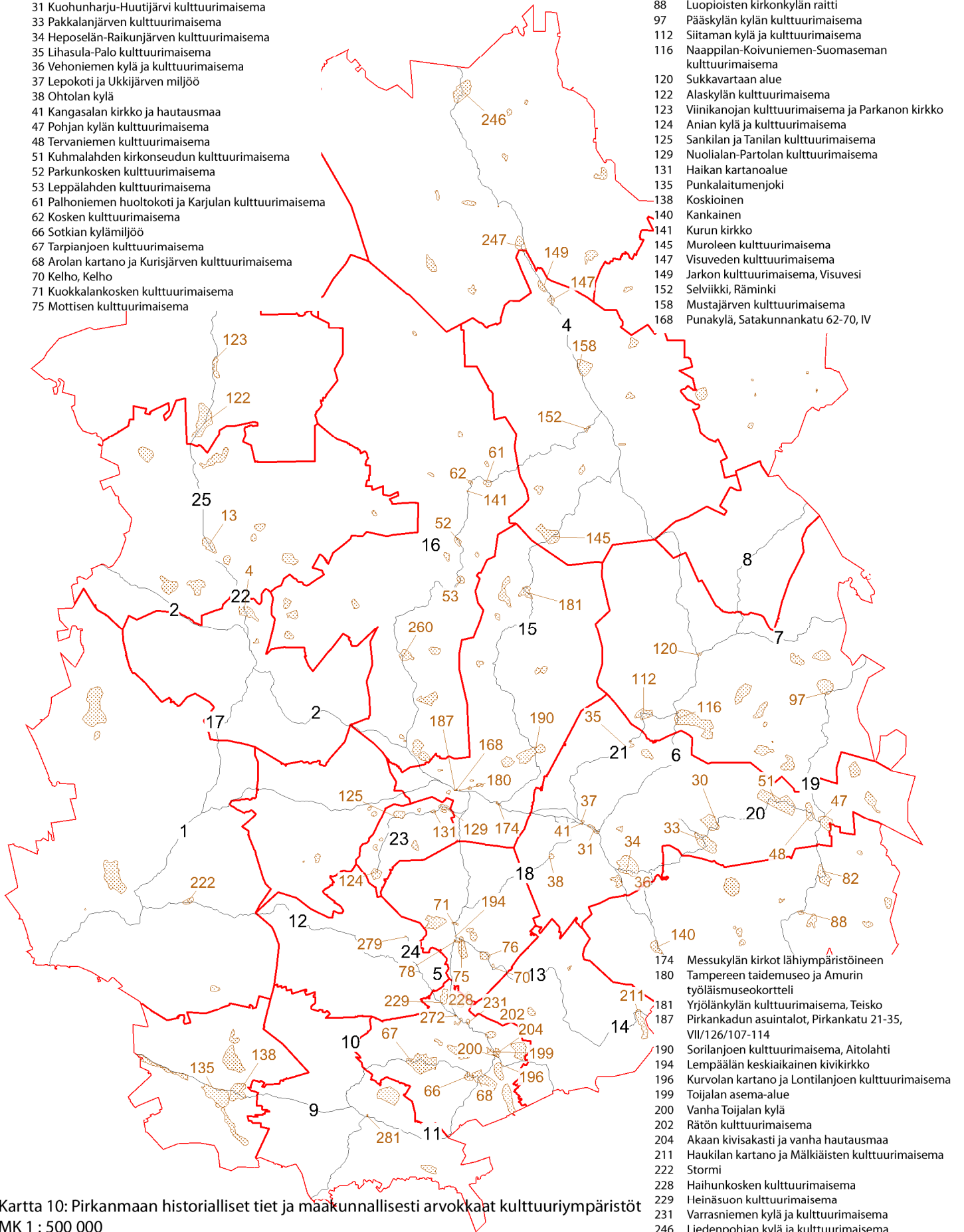
Kartta 9: Pirkanmaan historialliset tiet ja arvoalueet, valtakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt Pirkanmaan 1. maakuntakaavan mukaan.

Kohdenumerot on esitetty ainoastaan kohteista, jotka sijaitsevat tielinjan läheisyydessä.

Yleiskartta 1 : 500 000

- 4 Osaran kartano ja kulttuurimaisema
- 13 Kartun kulttuurimaisema
- 30 Korpien-Moltsian kulttuurimaisema
- 31 Kuohunharju-Huutijärvi kulttuurimaisema
- 33 Pakkalanjärven kulttuurimaisema
- 34 Heposelän-Raikunjärven kulttuurimaisema
- 35 Lihasula-Palo kulttuurimaisema
- 36 Vehoniemen kylä ja kulttuurimaisema
- 37 Lepokoti ja Ukkijärven miljö
- 38 Ohtolan kylä
- 41 Kangasalan kirkko ja hautausmaa
- 47 Pohjan kylän kulttuurimaisema
- 48 Tervaniemen kulttuurimaisema
- 51 Kuhmalahden kirkonseudun kulttuurimaisema
- 52 Parkunkosken kulttuurimaisema
- 53 Leppälahden kulttuurimaisema
- 61 Palhoniemen huoltokoti ja Karjulan kulttuurimaisema
- 62 Kosken kulttuurimaisema
- 66 Sotkian kylämiljö
- 67 Tarpianjoen kulttuurimaisema
- 68 Arolan kartano ja Kurisjärven kulttuurimaisema
- 70 Kelho, Kelho
- 71 Kuokkalankosken kulttuurimaisema
- 75 Mottisen kulttuurimaisema

- 76 Sotavallan kartano ja kulttuurimaisema
- 78 Lempäälän kanavamiljö
- 82 Rautajärven kulttuurimaisema
- 88 Luopioisten kirkonkylän raitti
- 97 Pääskylän kylän kulttuurimaisema
- 112 Siitaman kylä ja kulttuurimaisema
- 116 Naappilan-Koivuniemen-Suomaseman kulttuurimaisema
- 120 Sukkavartaan alue
- 122 Alaskylän kulttuurimaisema
- 123 Viinikanojan kulttuurimaisema ja Parkanon kirkko
- 124 Anian kylä ja kulttuurimaisema
- 125 Sankilan ja Tanilan kulttuurimaisema
- 129 Nuolialan-Partolan kulttuurimaisema
- 131 Haikan kartanoalue
- 135 Punkalaitumenjoki
- 138 Koskiainen
- 140 Kankainen
- 141 Kurun kirkko
- 145 Muroleen kulttuurimaisema
- 147 Visuveden kulttuurimaisema
- 149 Jarkon kulttuurimaisema, Visuvesi
- 152 Selviikki, Räminki
- 158 Mustajärven kulttuurimaisema
- 168 Punakylä, Satakunnankatu 62-70, IV

- 174 Messukylän kirkot lähiympäristöineen
- 180 Tampereen taidemuseo ja Amurin työläismuseokortteli
- 181 Yrjölänkylän kulttuurimaisema, Teisko
- 187 Pirkankadun asuintalot, Pirkankatu 21-35, VII/126/107-114
- 190 Sorilanjoen kulttuurimaisema, Aitolahdi
- 194 Lempäälän keskiaikainen kivikirkko
- 196 Kurvolan kartano ja Lontilanjoen kulttuurimaisema
- 199 Toijalan asema-alue
- 200 Vanha Toijalan kylä
- 202 Rätön kulttuurimaisema
- 204 Akaan kivisakasti ja vanha hautausmaa
- 211 Haukilan kartano ja Mälkiäisten kulttuurimaisema
- 222 Stormi
- 228 Haihunkosken kulttuurimaisema
- 229 Heinäsuon kulttuurimaisema
- 231 Varrasniemen kylä ja kulttuurimaisema
- 246 Jäähänpohjan kulttuurimaisema
- 247 Jäähänpohjan kulttuurimaisema
- 260 Mutalahden kulttuurimaisema
- 272 Viialan kirkko
- 279 Vesilahden kirkko
- 281 Urjalan kirkko

Kartta 10: Pirkanmaan historialliset tiet ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt
MK 1 : 500 000

Kohdenumerot on esitetty ainoastaan kohteista, jotka sijaitsevat tielinjan läheisyydessä.